

AȘEZAREA CUCUTENIANĂ DE LA „BALTA LUI CIOBANU“, COMUNA ROMA, JUDEȚUL BOTOȘANI

POPOVICI DRAGOMIR
BUZDUGAN COSTACHI
ALEXOAIIE IOAN

La aproximativ 1 km vest de marginea satului Roma, pe interfluviul Sitna-Cotîrgeni, pe un bot de deal cunoscut de localnici sub numele de „Balta lui Ciobanu“ (pl. 1), în urma periegezelor repetate fuseseră semnalate fragmente ceramice corodate atribuite culturii Cucuteni și altele provenind de la străchini cu buza lățită atribuite culturii Horodiștea – Erbiceni.

Avînd în vedere acțiunile intense pentru îmbunătățiri funciare care amenințau și zona respectivă, colectivul șantierului a hotărît efectuarea unor săpături cu caracter de salvare în scopul cunoașterii mai bune a așezării de aici precum și a eventualelor succesiuni ce păreau să fie indicate de rezultatele periegezelor.

Punctul unde se descoperiseră fragmentele ceramice se află pe podișul Sitna, într-o poziție dominantă. În zona de nord – est a acestui podiș, acolo unde de altfel fuseseră observate anterior mai multe aglomerări de fragmente ceramice există o pantă mai accentuată, spre valea pîriului Barar, afluent al pîriului Citîrgaci, aglomerările respective datorîndu-se probabil spălării solului de apele pluviale.

Poziția dominantă, asigurînd o bună vizibilitate pentru toată valea pîriului Cotîrgaci ca și existența în imediata apropiere a unor surse de apă, reprezentau condiții favorabile locuirii umane, fapt ce explică și apariția în acest punct a vestigiilor amintite mai sus.

Avîndu-se în vedere condițiile concrete, timpul și fondurile avute la dispoziție, cercetările (efectuate în două campanii : 1985 și 1986) s-au axat în principal asupra platoului pentru a se putea evidenția succesiunile și mai ales intensitatea și caracterul locuirilor umane de aici.

Stratigrafia

Pină la 0,20 m adîncime se observă un strat de cernoziom, deranjat de lucrările agricole, pigmentat cu bucăți de chirpic, fragmente ceramice și uneori oase puternic fărîmițate.

Al doilea strat, practic stratul de cultură, interesant din punct de vedere arheologic, a fost înregistrat în general între 0,20 și 0,40/0,50 m adîncime. Grosimea sa nu era uniformă, fiind mai subțire către marginile platoului, spre pante. Avea o culoare neagră, granulos, pigmentat cu bucăți mărunte de chirpic, fragmente ceramice și oase. Începînd aproximativ de la 0,30 m adîncime, au fost observate resturile locuințelor cucuteniene.

În general, la 0,50 m adîncime apare un sol galben, argilos, steril din punct de vedere arheologic.

Complexele de locuire.

În cele ce urmează vom prezenta complexele de locuire cercetate, prezentîndu-le numai pe cele aparținînd culturii Cucuteni.

Locuințele

Locuința nr. 1

A fost observată inițial pe traseul S₁ în zona metrilor 76,30 – 81, la adîncimi cuprinse între 0,30 – 0,35 m (pl. 2) Pentru cercetarea ei a fost trasată caseta nr. 1. La suprafață

se prezenta ca o aglomerare de chirpic ars la roșu, cu pleavă și nisip în compoziție. Treclndu-se la dezvelirea integrală a resturilor ei s-a putut observa că era foarte mult afectată de gropi care pe baza materialelor conținute aparțineau epocii hallstattiene târzii (gropile nr. 3, 4, 5, 6 — pl. 3/8), astfel încît din ea nu se mai păstra decît o suprafață de aproximativ 10 m².

Unele bucăți de chirpic aveau o grosime de pînă la 7 cm. În unele cazuri se conservau amprente ale unor nuiete cu diametre de 2—3 cm. Pe suprafața păstrată s-a putut remarca faptul că resturile pereților erau răvășite de intervenții antice, probabil hallstattiene. După degajarea acestora s-a putut observa faptul că locuința avea inițial o platformă compusă dintr-o lutuială groasă de 6—8 cm, bine fățuită la partea superioară, aplicată pe o structură de lemn constituită din birne. Acestea, judecînd după amprentele păstrate în lutul aplicat deasupra aveau secțiuni dreptunghiulare sau triunghiulare. Astfel de amprente au fost observate cu precădere în centrul zonei păstrate a locuinței și în partea sa de vest. Poziția, ca și aspectul plăcilor platformei, păstrate, ne fac să credem că bucățile de lemn folosite la construcția acesteia erau fasonate în prealabil, nu mai așa putîndu-se obține formele amintite mai sus.

Locuința nr. 2

Locuința notată cu nr. 2 a fost observată pe traseul S₁ în dreptul metrilor 57—62, la 0,24 m adîncime (pl. 2 ; 9 ;). Se prezenta ca o aglomerare de chirpic și fragmente ceramice destul de numeroase. Pentru a fi cercetată au fost trasate două oasete (Cas. 1 și Cas. 4). Dezvelită integral, locuința avea o suprafață de aproximativ 70 m².

Bucățile de chirpic provenite de la resturile pereților aveau o grosime de 5—7 cm, păstrînd amprentele nuietelor folosite la ridicarea lor. Lutul avea în compoziție pleavă. În cazul cîtorva fragmente s-au observat fățuiele suprapuse ale pereților (3 lipituri) și care aveau nisip în compoziție. În suprafața Cas. 4 resturile locuinței erau mai sporadice, marcînd probabil existența unui perete prăbușit în exterior. În această parte a locuinței chirpicul folosit la realizarea pereților avea în compoziție atît pleavă cît și nisip, aceasta din urmă în mai mică cantitate. La 1 m distanță de resturile peretelui prăbușit aici, în colțul de nord-vest al casei nr. 4 au fost surprinse cîteva vase de mici dînnensinni, dintre care unul cu gura în jos, iar altele răsturnate lateral avînd forma unor străchini tronconice cu gura largă. În imediata lor apropiere se afla o rîșniță aproape întreagă cu partea activă în jos.

Zona estică a locuinței, care corespunde aproximativ suprafeței secțiunii (nr. 58—62), depășînd-o spre vest cu aproape 0,60 m s-a remarcat de la bun început prin faptul că aici chirpicul, deși mărunțit, alcătnea o masă proeminentă față de nivelul chirpicului din restul locuinței.

În unele zone arderea pare să fi fost extrem de intensă, deoarece bucățile de chirpic supuse unei arderi la temperaturi înalte erau scorifitate. După demontarea resturilor pereților s-au observat că, în general, în această zonă se găsesc mai multe fragmente ceramice decît în restul locuinței.

În dreptul metrului 58 au apărut fragmente ceramice provenind de la un vas cu dimensiuni mari, de provizii iar în caroul 62 a apărut un vas cu mici dimensiuni, din pastă roșie-maronie. Platforma locuinței apărea pînă la 0,45 m de profilul de vest al S₁. Lîngă marginea sa ad fost găsite resturile unui vas de provizii cu dimensiuni mai mari, pe fundul căruia se aflau oase purtînd urme de ardere secundare, altele pîrînd a fi chiar arse puternic, deoarece nu se mai păstrau decît mici fragmente din ele. Aceste oase erau suprapuse (în interiorul vasului de provizii) de un alt vas-capac care probabil a alunecat în interiorul vasului mare. Ambele, vasul-capac și cel de provizii erau sparte „in situ”. Alături de fragmentele acestora au apărut și altele provenind de la vase de provizii, deși nu lipsesc, nici cele provenind de la recipiente cu dimensiuni mici. Tot aici a mai apărut și un vas miniatural.

În Caseta nr. 2, chirpicul pereților se prezenta puternic fărîmițat, ars și el integral, prezentînd culori de la roșu intens, la gălbui. Grosimea lutului aplicat avea dimensiuni de pînă la 14 cm iar birnele ce alcătuiuau baza platformei aveau diametre de pînă la 17 cm.

În colțul de sud-vest al locuinței, în dreptul metrului 58 în apropierea unei îngrămădiri de fragmente ceramice provenind de la un vas cu dimensiuni medii s-au găsit mai multe greutateți de lut ars dintre care câteva aveau n formă de semilună cu colțurile rotunjite, ovale în secțiune transversală (pl. 27/2, 3, 7). Ca și celelalte, erau modelate din lut amestecat cu pleavă, fiind bine arse. La capete prezentau câte o perforare circulară. Pe lângă acestea erau și greutateți din lut ars, circulare, plate sau piramidale și ele cu câte un orificiu circular. Toate, alcătuiau o grămadă neuniformă fără a se putea observa o anumită dispunere regulată a lor.

Având în vedere formele circulare plate sau piramidale ale celorlalte greutateți credem că ele provin de la un năvod de pescuit. La aproximativ 1 m nord-vest de acest complex, lângă o lespede de piatră cu dimensiunile de 14×8 cm, s-a observat prezența unei alte aglomerări de fragmente ceramice. În toată zona ocupată de resturile locuinței nu s-a observat nici o instalație de încălzit.

Observând dispunerea fragmentelor ceramice, a aglomerării lor în spațiul locuinței credem că zona de est a sa a fost rezervată în mod special păstrării proviziilor, aceasta dacă avem în vedere mai ales prezența vaselor cu dimensiuni mai mari, îngropate. În locuință nu s-au descoperit decât puține oase și de asemenea foarte puține așchii sau unelte de silex, ca să nu mai amintim de uneltele de piatră, inexistențele aici.

Locuința nr. 3.

A fost observată pe traseul S_1 în dreptul metrilor 53—56, sub forma unei aglomerări de chirpic și fragmente ceramice. Pentru degajarea sa au fost trasate două casete: Cas. 3 și Cas. 5 (pl. 2; 10). În general, după felul în care se prezentau resturile cercetate, pare să fi fost o locuință mai mică decât L_2 și într-o stare de conservare mai precară. Chirpicul provenind de la pereți era fărâmițat. În centrul Cas. 3 a fost observat un deranjament antic pe o suprafață de $2,5-3$ m². În lutul folosit pentru pereți era prezentă atât pleava — care predomina — cât și nisipul. Nu au fost observate refaceri ale pereților. În suprafețele cercetate nu a apărut platformă. Fragmentele ceramice mai numeroase și vase sparte „in situ” au fost găsite pe latura de est a locuinței. Alte fragmente ceramice și vase sparte nu au fost observate resturi ale unei instalații de încălzit. În ceea ce privește uneltele, situația este similară cu cea din cazul L_2 . Au fost găsite puține așchii și lame de silex precum și câteva oase. Menționăm doar pe traseul S_1 , în caroul 55, la 0,32 m adâncime, printre resturile de chirpic ale pereților, o piesă de os provenind probabil de la un obiect de podoabă (pl. 28/3). De asemenea amintim o lamă de silex retușată pe ambele laturi (pl. 29/2).

Locuința nr. 4

Inițial, pe traseul S_{II} , în zona metrilor 26—33 au fost observate — la adâncimi cuprinse între 0,45—0,50 m — zone cu aglomerări de fragmente ceramice, vase și chirpic, situație ce ne-a determinat să bănuim existența unei locuințe cucuteniene aici (pl. 2; 5/1, 2; 11). Pentru control și delimitare a complexelor a fost trasată mai întâi S_V la 0,50 m sud de S_{II} . Deoarece în S_V au apărut clar resturile unei locuințe, a fost trasată Cas. 6.

După săparea integrală și a suprafeței Cas. 6 s-a putut constata că locuința era destul de prost păstrată, fiind puternic afectată de amenajări ulterioare, hallstattiene. De altfel, în chiar centrul ei s-a observat o groapă (Gr. 8), datînd de la sfîrșitul primei epoci a fierului.

Locuința apărea (în Cas. 6) la adâncimi de 0,38 — 0,45 m, sub forma unei suprafețe de chirpic, cu întreruperi destul de mari în ea. Resturile provenind de la pereți constau din chirpic puternic mărunțit, cu pleavă și nisip în compoziție, ars neuniform prezentînd culori variînd de la gălbui-roșiatic, la roșu-cărămiziu. La demontarea acestora s-a putut observa faptul că nu avea platformă. Fragmente ceramice numeroase erau grupate pe latura de est și parțial pe cea de nord. În zona de vest a ei s-au descoperit un topor de piatră, șlefuit integral (pl. 31/4), și la 0,56 m nord de acesta o piatră plată, aproape dreptunghiulară

grosă de 4 cm. Tot aici s-au mai găsit câteva bucăți de chirpic de formă aproape dreptunghiulară, făcute cu grijă pe două din laturi și provenind probabil de la unele amenajări interioare.

Judecând după resturile sale, această locuință pare să fi fost mai mică, cu o suprafață de maximum 12—15 m², cu un inventar relativ sărac. Pe lângă numeroasele fragmente ceramice au mai fost găsite și câteva așchii de silex.

Locuința nr. 5

A apărut pe traseul S_{III} în dreptul metrilor 16—27, la 0,27—0,36 m adâncime, sub forma unei mase de chirpic (pl. 2; 4/1, 2; 12). Pentru dezvelirea sa integrală au fost trasate casele nr. 7 și nr. 10. Judecând după resturile păstrate, locuința, probabil de formă dreptunghiulară era orientată SSV—NNE. Se prezenta ca o masă relativ omogenă de chirpic. Acesta era ars neuniform, cu zone de ardere mai intensă, la roșu și altele de culoare cenușie sau gălbuie.

Printre bucățile de chirpic aparținând resturilor pereților au fost observate unele păstrind amprente ale nuielilor, groase de 1—3 cm. Acestea nu s-au găsit „in situ”, astfel că nu s-au găsit amprente de la scheletul de nuiele pe suprafețe mai mari. În unele cazuri câteva bucăți mai mari de chirpic prezentau o latură netezită, lucrate cu mai multă în-grijire, aparținând și ele tot pereților. Un singur fragment păstra o mică suprafață de culoare crem.

Pe marginile laturilor de est, sud și vest au apărut grupate mai multe fragmente ceramice aparținând unor vase, dintre care unele erau sparte „in situ”. În zona centrală a laturii de sud au apărut două grupări de greutate circulară de lut. Marginea de vest este reprezentată de resturile peretelui prăbușit în exterior, gros de 4—5 cm, cu pleavă în compoziția lutului. De altfel, în aglomerarea de fragmente ceramice de la vest de locuință au apărut și bucăți de chirpic provenite tot de la acest perete. Pe latura de sud, aproximativ în dreptul metrului 21 au apărut resturi ale unor vase de mici dimensiuni, sparte pe loc și care marcau probabil limita reală a sa. În zona unde erau grupate greutatele de lut, au apărut bucăți de chirpic, arse extrem de puternic. În general, majoritatea fragmentelor ceramice descoperite în această locuință se grupau pe latura de sud.

După demontarea pereților s-a observat că locuința nu avea platformă. În dreptul metrului 25, la 1,50 m de profilul de sud al S_{III} au apărut resturile unei amenajări interioare (?) de lut, de formă semicirculară, în secțiune transversală, lată de 8 cm și lungă de 29 cm, al cărei scop și utilitate ne scapă deocamdată.

Locuința nr. 6

A apărut pe traseul S_I în zona metrilor 100—108, la adâncimea de 0,35—0,48 m, sub forma unei aglomerări de fragmente ceramice și puțin chirpic (pl. 2; 13; 15/3). Pentru delimitarea sa a fost trasată inițial S_I, apoi casele nr. 8 și 9. În suprafața astfel extinsă, locuința nu a putut fi cercetată în întregime, fiind totuși explorată cea mai mare parte a sa. S-a putut observa că nu avea platformă. Resturile pereților constau din bucăți de chirpic fărâmițat. Pe latura de sud a fost observată o zonă de ardere mai intensă. Tot aici, pe o suprafață de aproximativ 1 m² au fost observate „plăcuțe” provenind de la o vatră deranjată în vechime. Acestea aveau o grosime de 3—5 cm, constând din lut fin, amestecat cu nisip. În cazul lutului folosit la ridicarea pereților a fost folosit cu preponderență nisipul, pleava apărând sporadic. Și aici s-au observat amprente de nuiele groase de 1—3 cm. Limitele de sud și de est ale locuinței erau marcate de zone cu aglomerări de fragmente ceramice.

Locuința nr. 7

A fost observată pe traseul S_{VII} la adâncimea de 0,30—0,57 m (pl. 2; 6/12; 14). Pentru cercetarea sa integrală au fost trasate Cas. 11 și Cas. 12 (pl. 2; 14). În această zonă au putut fi delimitate numai laturile de sud, vest și parțial cea de est. S-a observat că bucățile de chirpic provenind de la resturile pereților erau destul de mărunțite, fiind în

general arse uniform la roșu-cărămiziu. În zona de vest a Cas. 11 chirpicul avea în compoziție multă pleavă. Unele fragmente de aici păstrau amprente de nuiele groase de pînă la 5 cm. Pe latura de sud, bucățile de chirpic conservau amprente de nuiele groase de 1—3 cm.

În zona centrală a suprafeței cercetate, lângă întreruperea observată (pl. 14) au apărut bucăți masive de chirpic provenind de la platformă, groase de pînă la 9 cm, cu amprente de birne și plăci de lemn (dreptunghiulare în secțiune transversală) dispuse perpendicular pe axul S_{VII} . Platforma pare să nu fi fost realizată decît pe o suprafață restrînsă a locuinței într-o zonă ce acoperă traseul S_{VII} și parțial Cas. 11, pînă la 1,80 m de profilul de nord al S_{VII} (deci în Cas 12). În Cas 11 în zona întreruperii observate în masa chirpicului, au fost observate bucăți de chirpic triunghiulare în secțiune transversală, cu amprente de birne și nuiele pe toate cele trei laturi. La marginea sudică a platformei s-a găsit un mic vas tronconic, așezat cu gura în jos, sub care era un arșic de animal. Tot aici, lângă colțul de sud-vest al vetrei a fost găsită o piatră (gresie-nisipoasă), cu o față plată iar cealaltă concavă, pe pămînt — probabil o rișniță. La 34 cm de profilul de nord al S_{VII} a apărut o vatră conservată parțial. Inițial avea o formă rectangulară, probabil pătrată cu o singură latură păstrată integral — cea de vest. Colțurile erau rotunjite. Lungimea unei laturi era de 1,15 m. Era construită direct pe pămînt, amplasamentul ei fiind cruțat în platformă. Fusese realizată din pămînt amestecat cu mult nisip. Era înălțată față de nivelul platformei cu 14 cm. Pe ea se găseau resturile unui vas mic, din pastă arsă la roșu-cărămiziu, cu nisip în compoziție. Pe buză avea impresiuni oblice.

Și în cazul acestei locuințe s-a observat faptul că pe laturile de sud și vest, apăreau lângă resturile locuinței, aglomerări de fragmente ceramice.

Locuința nr. 8

În colțul de nord-vest al Cas. 10, la adîncimea de 0,33—0,37 m a fost surprinsă o aglomerare de chirpic și fragmente ceramice (pl. 2). Chirpicul care avea pleavă și mai mult nisip în compoziție era puternic mărunțit ceea ce ne-a făcut să credem că poate fi atribuit unui perete prăbușit. Distanța relativ mare față de resturile locuinței nr. 5 ne-a făcut să-l socotim drept un complex aparte care nu a mai putut fi dezvelit integral.

Locuința nr. 9.

A fost observată pe traseul S_{VII} , în dreptul metrilor 0—2,25, la adîncimea de 0,36 — 0,46 m (pl. 2 ; 15/6). Nu a putut fi cercetată integral. Atît cît a fost surprins, se prezenta ca o aglomerare de chirpic ars la roșu-cărămiziu, cu pleavă și nisip în compoziție. La marginea suprafeței cu chirpic au apărut mai multe fragmente ceramice.

Locuința nr. 10

Tot pe traseul S_{VII} , în dreptul metrilor 8,75—10, la 0,53 m adîncime, a apărut aglomerare de bucăți de chirpic și fragmente ceramice provenind cu siguranță de la o locuință ce nu a mai putut fi cercetată integral (pl. 2).

Locuința nr. 11

Pe traseul S_{IX} , la 0,40—0,45 m adîncime, între metrii 2—5,50 a fost observată o zonă cu chirpic și fragmente ceramice ce aparțineau unei locuințe (pl. 2) care nici ea nu a mai putut fi cercetată integral.

Locuința nr. 12

A apărut pe traseul S_{XIII} sub forma unei zone cu chirpic și fragmente ceramice sporadice (pl. 2). Pentru cercetarea sa au fost trasate casele : nr. 14 și nr. 15. În suprafața astfel delimitată s-a observat că locuința care inițial probabil fusese mai mică și nu foarte solid construită, era puternic distrusă.

Groapa nr. 1

A fost observată pe traseul S₁, între metrii 92,15—93,12 la adâncimea de 0,36—0,46 m. Se prezenta mai curînd ca o mică alveolă a stratului cucutenian, ea adîncindu-se pînă la 0,78 m. În umplutura sa au fost găsite fragmente ceramice cucuteuene și bucăți de chirpic de mici dimensiuni.

Groapa nr. 2

A apărut pe traseul S₁, la 0,56 m adîncime și un diametru maxim de 1,03 m (pl...) Se adîncea în lutul galben, avînd în umplutură, mai ales spre fundul său, bucăți mici de chirpic, cîteva oase și fragmente ceramice cucuteniene.

Groapa nr. 7

A fost observată pe traseul S_{11b}, între metrii 7,90—8,95. Nu a fost cercetată integral, continuîndu-se în profilul de sud al secțiunii. Se adîncea pînă la 1,35 m față de nivelul actual de călcare, în stratul de lut galben. În umplutura ei nu s-au găsit decît mici bucăți de chirpic, cîteva fragmente ceramice cucuteniene corodate și două așchii de silex.

Groapa nr. 9

A fost observată pe traseul S_{VII}, în caroul 27—29 la adîncimea de 0,88 m. Nu a fost cercetată decît parțial, ea continuînd în profilul de sud al secțiunii. Avea o formă circulară cu diametrul maxim de 1,20 m. Umplutura sa a fost foarte săracă și consta numai din cîteva spărturi de oase, bucăți mici de chirpic și fragmente ceramice cucuteniene corodate.

Groapa nr. 12

A fost observată pe traseul S_{VII} (pl. 2) la adîncimea de 0,57 m. Avea o formă neregulată și un diametru maxim de 4,58 m. Pentru cercetarea sa integrală a fost trasată Cas. 13 (cu dim. de 2/3 m). Astfel s-a putut observa că de fapt aici erau două gropi, numerotate în consecință 12 a și 12 b, prima tăind-o pe cea de a doua, iar pe baza materialului aceasta putînd fi atribuită primei epoci a fierului. Groapa 12 b era o groapă ce a putut, pe baza materialului cucutenian din umplutură să fie atribuit epocii eneolitice.

Interesant de remarcat este faptul că această groapă este cea mai bogată dintre cele cercetate aici. Putem remarca astfel cantitățile mari de ceramică, vase, cenușă și bucăți de chirpic din umplutură sa. Deranjarea ei ulterioară nu a permis observații mai sigure.

CERAMICA

Locuirea cea mai intensă din acest punct și în același timp și cea mai veche este cea cucuteniană. Avînd în vedere acest fapt, ca și pe acela că nu s-au înregistrat date sau situații stratigrafice care să ne permită să credem că au existat mai multe secvențe ale locuirii cucuteniene ceramica acestui nivel va fi prezentată în ansamblul său, atribuirea sa pe complexe fiind făcută în ilustrație.

Din punctul de vedere al pastei deosebim două categorii: prima, fină, de bună calitate, omogenă, bine frămîntată, de regulă cu nisip fin în compoziție, arsă la roșu-cărămiziu. Cea de a doua, mai grosieră, avînd în compoziție nisip și fragmente ceramice pisate. Și în acest caz pasta este relativ omogenă, bine frămîntată arsă la roșu-cărămiziu.

Prima categorie de pastă a fost folosită cu precădere pentru modelarea vaselor cu dimensiuni medii și mici, de regulă cu decor pictat. Din cea de a doua au fost modelate vase cu dimensiuni medii și mari, din categoria celor de uz comun, fără decor pictat și care au și fost realizate mai neglijent.

În cadrul repertoriului de forme¹ observăm că apar frecvent vase cu dimensiuni mici, tronconice (pl. 18/1—10; 24/2, 3 25/5, 6; 29/1; 4—5; 7—8), cu fundul drept și pereții înclinați spre exterior, dreupți (pl. 18/1, 2, 5; 25/5, 6), mai rar puțin conveksi (pl. 17/7—10). În unele cazuri fundul vasului este subliniat prin profilatura sa (pl. 18/6, 7, 10 24/4, 5). Buza este rotunjită (pl. 18/3, 8, 9; 24/3; 25/6) sau subțiată și rotunjită (pl. 18/1, 2, 7, 10, 25/5, 29/5, 7, 8).

Cîteva exemplare păstrează parțial decorul pictat, ce constă de cele mai multe ori din două benzi întretăiate (pl. 18/1, 6; 24/2), altele din benzi conturate cu negru pe fondul roșu al vasului, în interior (pl. 18/5; 29/8). Într-un caz, banda decorativă compusă din trei linii late, negre, prezintă pe o latură un șir de puncte circulare, mici, dispuse paralele cu ea (pl. 18/5) aparținînd subgrupei 1 a, variantă „cu intervale libere animate cu puncte negre pozitive“

Pe lângă acestea apar și vase cu dimensiuni mai mari (pl. 18/10), care par să nu fi fost pictate.

Capacele

Sînt modelate din pastă de bună calitate, fină, omogenă, cu nisip sau șamotă pisată în compoziție.

A fost observat un singur tip și anume acela de capac în formă de „coif suedez“ (pl. 19/11; 22/5; 23/1—8; 25/3, 11; 28/6, 7). S-au putut deosebi cîteva variante :

— una caracterizată în special de faptul că prezintă calota înaltă. Uneori marginea este puțin pronunțată (pl. 22/5; 23/2), altele au buza îngroșată, căpătînd un profil aproape trapeziform (pl. 19/11; 23/1—6; 28/6). Un singur exemplar are buza dreaptă și ascuțită (pl. 25/3);

— cea de a doua variantă este caracterizată în principal de faptul că are calota scundă, trecerea spre buză făcîndu-se lin (pl. 23/7, 8). Unele exemplare au buza mai puternic marcată (pl. 23/1). În general, cele mai multe din exemplarele acestui tip de vas prezintă o alveolare amplasată mai mult sau mai puțin în centrul calotei, ajungînd să aibă un diametru de pînă la 4 cm (pl. 19/11; 22/5; 23/1, 2, 4—8; 25/3; 27/6, 7)

Doar un singur exemplar (pl. 23/4) mai păstrează puțin din decorul pictat inițial și care consta din benzi conturate cu linii late negre, cîmpul acestora fiind umplut cu linii de culoare roșie.

Acest tip de vas este semnalat în repertoriul formelor ceramice cucuteniene abia din faza A—B² cînd cunoaște și o largă răspîndire, în faza următoare scăzîndu-i frecvența pînă la a dispărea cu totul. Ceea ce este deosebit este faptul că ele se deosebesc evident de celelalte tipuri de capace ce sînt folosite încă din faza A.

Oricum capacele de tip „coif suedez“, de la „Balta lui Ciobanu“ observăm că sînt deosebite față de cele cunoscute în arealul cucutenian de la Traian³ — formele 11 a și 11 b și de care se deosebesc în principal prin faptul că sînt mai înalte și de regulă au partea superioară (— calota), tăiată drept. Decorul pictat al acestora din urmă a fost încadrat în subgrupele γ_2^4 și γ_{2a}^6 , $\gamma_2 + \gamma_{2a}^6$, $\delta_2 + \gamma_2^7$, δ_4 , $\delta_4 - \gamma_2^8$, γ_3^9

1. A. Nițu — *Formarea și clasificarea grupelor de stil AB și B ale ceramicii pictate Cucuteni—Tripolie*, Iași, 1984, p. 67.

² H. Dumitrescu — *Afinități între cultura „Titchelbecher“ și cultura Cucuteni—Tripolie*, în S.C.J.V., VI, 3, 4, 1955, p. 91³ și urm.

³ V. Dumitrescu — *La station préhistorique de Traian*, în *Dacia*, IX—X, 1911—1941, pl. 19.

⁴ *Ibidem*, pl. IV/1—3.

⁵ *Ibidem*, pl. VI/1, 2, 4, 6.

⁶ *Ibidem*, pl. VII/2, 10, 11.

⁷ *Ibidem*, pl. XV/1—4.

⁸ *Ibidem*, pl. XVII/16—18.

⁹ *Ibidem*, pl. XIX/1—4; 7—9

Capace asemănătoare „de tip Traian“ au mai fost semnalate de Ghelăești¹⁰, într-o așezare cucuteniană din etapa B₁ și care erau pictate în stilul sub grupei γ_3 , unul singur fiind pictat în stilul grupei ϵ ¹¹.

La Huși, într-o așezare Cucuteni A—B au fost descoperite câteva capace care din punct de vedere tipologic¹² sînt asemănătoare celor de la Traian, în cadrul decorului fiind prezente subgruppate γ_{3a} , δ_{2a} , δ_{2a} și δ_2 ¹³.

În așezarea de la Văleni au fost descoperite mai multe capace¹⁴, care par decorate în stilul ϵ . Tot aici a apărut „Un capac cu calotă semisferică și două proeminențe perforate atribuit speciei ceramice de „tip C“¹⁵.

Între capacele de la „Balta lui Ciobanu“, unul prezintă câteva particularități ce ne fac să insistăm mai mult asupra sa (pl. 21/1a—b). Are o înălțime maximă de 54 mm iar diametrul gurii — 74 mm. A fost modelat dintr-o pastă omogenă bine frământată, cu nisip și cioburi pisate în compoziție, arsă la roșu-cărămiziu. Are o formă trapezoidală, ușor asimetrică, fiind realizat destul de neglijent. Partea superioară — calota — este convexă, la extremități fiind prezentă câte o proeminență realizată prin „tragere“ cu mina din pasta moale a vasului, reprezentînd urechile. Alte detalii anatomice — antropomorfe — sînt sugerate de apariția la baza calotei, a unci proeminente în formă de V. Probabil că inițial el a fost pictat, dar decorul — ca și în cazul multor altor vase de aici — lipsește, fiind corodat.

Deși este relativ neglijent modelat, și cu dimensiuni miniaturale, vasul pare să aibă cele mai apropiate analogii în cultura Vinča¹⁶. Dar avînd în vedere încastrarea așezării de la „Balta lui Ciobanu“ în etapa B₁ a culturii Cucuteni ca și existența aici a unui singur nivel de locuire, se pune problema apariției și evoluției acestui tip de vas pînă la nivelul cronologic și cultural respectiv.

În rîndul vaselor -capac cu atribute antropomorfe din arealul culturii Vinča de pe teritoriul României se pot observa câteva variante, în funcție de forma corpului, detaliile anatomice și decorul cu care sînt acoperite.¹⁷

Putem observa că anumite forme de astfel de vase, dar fără reprezentarea atributelor antropomorfe, sînt cunoscute în cultura Cucuteni.

Una din formele cele mai apropiate de cele din cultura Vinča, avînd corpul tronconic, fundul tăiat drept și două proeminențe — perforate sau nu — plasate pe marginea calotei¹⁸, se regăsește în numeroase așezări cum ar fi: Nezvisko¹⁹, Koșiloyți-Oboz, Gordinești, Vihvatînji²⁰ sau Brînzeni III²¹.

O variantă a acestui tip poate fi considerată vasul ce prezintă calota bombată și laturile arcuite, cum sînt exemplarele cunoscute de la Vladimirovka, Varvarovka VIII și Pêtreni²².

¹⁰ A. Nițu, Șt. Cucuș, D. Monah, *Ghelăești (Piatra Neamț) I. Săpăturile din 1969 în așezarea cucuteniană „Nedeta“*, în *Mem. Antiq.*, III, 1971, p. 35, fig. 14/1—3, p. 39, fig. 16/2.

¹¹ *Ibidem*, p. 38.

¹² A. Nițu, V. Bazareuc, *Considerații cu privire la ceramica cucuteniană AB pe baza descoperirilor recente*, în *Arh. Mold.*, IX, 1980, pl. 7/3; 8/11; 9/7; 12/9; 13/8; 14/2.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Șt. Cucuș, *Săpăturile de la Văleni — Piatra Neamț*, în *Mem. Antiq.* VI—VIII, 1981, fig. 13/4, 6 18/1, 4.

¹⁵ *Ibidem*, p. 49, fig. 17/6 și 18/2.

¹⁶ v și Gh. Lazarovici, *Neoliticul Banatului*, 1979, p. 103, pl. XXIII/A și B. Tot aici și bibliografia și răspîndirea acestui tip de vas în cultura Vinča și grupul Cucușal.

¹⁷ *Ibidem*, pl. XXIII/A₁₋₁₆; B₁₋₂₃.

¹⁸ *Ibidem*, pl. XXIII/B₁₀, atribuit grupului Bucovăț, descoperit la Parta.

¹⁹ *Eneolit S.S.S.R.*, Moscova 1982, p. 284, tabl. LXVI/8.

²⁰ *Ibidem*, p. 298, tabl. LXXVIII/5; p. 297, tabl. LXXVII/4.

²¹ *Ibidem*, p. 292, tabl. LXXIII/60.

²² *Ibidem*, p. 296, tabl. LXXVI/40. p. 298, tabl. LXXVIII/91, 100.

Un alt tip de vas cu capac, cu o evoluție mai bine documentată în prezent este cel cu proeminențe — urechiușe, calota convexă și laturile puțin concave. Astfel de piese provin de la Drăgușeni²³, și Kozslyowce.²⁴

Acestei variante ar putea să-i aparțină eventual și fragmentul de la Văleni atribuit speciei ceramice de „tip C”²⁵, și care ar putea în acest caz să fie unul din acele capace de vase cu urechiușe, atât de caracteristice pentru ultimele faze ale culturii Cucuteni.

La origine, acest tip de vas cu capac, caracterizat în principal de cele patru picioare și inițial fără capac cu proeminențe, este caracteristic pentru specia „Cucuteni C” de pe întreg arealul cucuteniano-tripolian, nu mai devreme de orizontul Cucuteni B²⁶. Această formă, preluată în lumea cucuteniană în pastă și decor pictat va cunoaște o largă răspindire²⁷. Fără a dori să reluăm aici o analiză tipologică și stilistică deja efectuată²⁸, dorim să subliniem că în cazul acestor vase apar cel puțin două forme de capace între care unul — cu laturile arcuite dar cu buton pe calotă — plat sau conic își are o altă origine²⁹. O etapă a sa imediat anterioară este aceea a capacelor din faza Cucuteni A. În schimb, capacele trapezoidale cu calota dreaptă sau arcuită pereții mai mult sau mai puțin convexi și două proeminențe — urechiușe credem că trebuie derivate din cealaltă linie evolutivă, amintită mai sus³⁰.

În fine, ar fi de urmărit în ce măsură seria capacelor cu proeminențe — tortițe plasate la partea superioară a calotei ar putea fi considerate ca influențe venite tot din partea culturii Vinca³¹, poate mai curând sub forma unor supraviețuiri.

Enumerările așezărilor unde au fost descoperite astfel de variante de vase — capac, demonstrează că cel puțin de la nivelul fazei Cucuteni A (A₁) avem înregistrată o evoluție ce ajunge apoi până în ultimele momente ale existenței culturii Cucuteni și care va continua și după aceea.

În schimb, o altă problemă rămâne încă nelămurită : aceea a căilor și filierei de transmitere a acestor vase. Lipsa descoperirilor (până în prezent) de pe teritoriul Moldovei atât din arealul Starcevo-Criș³², cât și Precucuteni³³, îngreunează explicațiile. În arealul culturii Sava sînt cunoscute astfel de capace^{33b}. Faptul că nici din cultura Petrești nu cunoaștem nici o descoperire de acest gen nu este de natură să aducă vre-un element în plus pentru a lămurii persistența acestui tip de vas într-un interval de timp atât de inde-

²³ A. Crișmaru, *Drăgușeni. Contribuții la o monografie arheologică* Botoșani, 1977, fig. 33^{p.9}.

* * * S. Marinescu-Bîlcu, *Ceramica cucuteniană de la Drăgușeni; tradiții, creații proprii, creații regionale*, în S.C.I.V.A., 3, 1969, fig. 16/5. De altfel, acest tip de vas este frecvent la Drăgușeni — Inf. S. Marinescu Bîlcu căreia îi mulțumim și pe această cale și pentru fotografia vasului de la pl. pus³ la dispoziție.

²⁴ Gh. Hadaczek, *La colonie industrielle de Kozslyowce de l'époque néolithique*, J, 1928, t. XI¹⁹²⁸, 97.

²⁵ Șt. Cucuș, *op. cit.*, 1981, fig. 17/6 : 18/2.

²⁶ G. Matasă, *Frumușica. Village préhistorique à céramique peinte dans la Moldavie du nord*. Roumărie, București, 1946, p. 68, fig. 26.

A. Dodd-Oprîșescu, *op. cit.*, 1980, p. 550 ;

Șt. Cucuș, *op. cit.*, 1985, p. 70 ;

H. Schmidt, *Cucuteni in der Oberen Moldau*, 1932, pl. 12/3 : astfel de exemplare mai apar la Ceapaevka (v. Eneolit S.S.S.R., p. 289, tabl. LXX/80), Parkani — vas cu capac (ibidem, p. 293, tabl. LXXIII/100), Yladimirovka — în pastă de „tip C” fără capac (ibidem, p. 296, tabl. LXXVI/30), Kosilovti-Oboz (ibidem, p. 297, tabl. LXXVII/10), Petreni (ibidem, p. 298, tabl. LXXVIII/117).

²⁷ v. și A. Nițu, *Continuitatea ceramicii pictate între culturile Cucuteni-Tripolie și Gorodsk-Usatovo (Horodiștea-Foltești)*, în *Cercetări Istorice*, VII, 1977, p. 153, 193 și urm.

²⁸ *Ibidem*, p. 193—195.

²⁹ v. și exemplarele de la Gordinești și Cucuteni, cf. A. Nițu, *Op. cit.*, 1977, pl. 15/0.7. O poziție deosebită în cadrul acestei serii a capacelor cu atribute antropomorfe, ocupă capacul de la Stație Radulian II — v. și V. I. Marchevici, *Mărlurii ale trecutului*, Kișinău, 1985, foto 60, p. 165.

³⁰ v. și exemplarele de la Gordinești și Parkani, cf. A. Nițu, *op. cit.*, 1977, pl. 15/4 și 13/9.8.

³¹ v. și M. Himmer, *Études sur la civilisation préynéolithique dans le bassin de la Mer Noire, d'après les fouilles personnelles*, în *Swiatowit*, XIV—XV, 1933, pl. XI³.

³² vezi și N. Ursulescu.

³³ S. Marinescu-Bîlcu, *Cultura Precucuteni pe teritoriul României*.

³³ bis H. Tudorova, *Kamenna medneta epoha v Bulgaria*, Sofia, 1986, p. 76, 112, 114 București, 1974.

lungat³⁴. Un argument ar putea să îl constituie războaiele pe care aceasta le-a avut cu lumea vinčiană³⁵, indirect, într-o perioadă anterioară.

Pahare

O altă formă frecvent întâlnită este aceea a paharelor ce sînt înregistrate în mai multe variante, diferențele constînd mai ales în ceea ce privește forma umărului și a gîtului.

O variantă este documentată de vasele relativ scunde, bitronconice, ce au diametrul gurii numai cu puțin mai mare decît al bazei, umărul este puțin profilat iar buza este ușor evazată și tăiată drept (pl. 23/1, 4 ; 27/4, 5).

Altele au partea superioară mai scundă, cu laturile arcuite mai mult iar buza subțiată și rotunjită este evazată (pl. 17/1, 2 ; 19/3, 4 ; 22/3, 4 ; 24/5).

Ultima variantă prezentă aici este caracterizată în principal de dimensiunile mai mari decît ale celorlalte și numărul puternic profilat, în forma literei V, cu partea inferioară mai scurtă iar buza subțiată este evazată mai accentuat (pl. 24/1).

Un alt vas (19/13) are o formă mai particulară aici în sensul că prezintă umărul rotunjit ca în cazul celei de a doua variantă, dar are gîtul înalt, puțin arcuit, și buza subțiată, ușor evazată, iar partea inferioară mai scundă.

Și în cazul tuturor acestor vase decorul pictat se păstrează foarte puțin. De regulă acesta apare la exterior, pe partea superioară a corpului, plecînd puțin de sub umăr, pînă la buză. S-a putut observa că aparține grupei ε, varianta pe fond brun, fără alb și roșu secundar-subgrupa ε_{1a}³⁶. Registrul decorativ este împărțit în metode-cite două pe fiecare vas (pl. 17/1, 3 ; 20/4 24/1, 5 ;) delimitate de benzi conturate cu linii negre iar cîmpul umplut cu linii roșii (pl. 20/4 ; 24/1, 5). Obligatoriu, cîmpul metodei acoperă partea superioară a vasului — gîtul — fiind delimitată la partea superioară de o simplă linie lată neagră (pl. 20/4) sau de benzi conturate cu negru (pl. 24/1, 5). Uneori cîmpul metodelor apare decorat la bază cu arcuri liniare și „ochi opaci”³⁷.

Vase miniaturale

În cazul acestora, apar două variante. Prima, are corpul bitronconic, buza dreaptă, umărul mai mult sau mai puțin proeminent, plasat la jumătatea corpului sau la o treime de bază. Invariabil apare în cazul acestei variante, la jumătatea superioară o îngustare mai accentuată sau nu. Buza este subțiată sau tăiată drept (pl. 25/10, 12).

A doua variantă are tot o formă bitronconică, dar cu umărul rotunjit și gura mai largă. Buza este rotunjită. La exterior păstrează urme ale decorului pictat care aici nu a mai putut fi reconstituit (pl. 20/2).

Vasele bitronconice

De regulă au umărul rotunjit, gîtul scurt și buza puternic evazată (pl. 16/1, a, c ; 17/2, 4 ; 19/8, 9 ; 20/5 ; 25/4³⁸). Fundul este drept, de loc sau foarte puțin profilat (pl. 17/2, 4 ; 19/5—7, 10 ; 20/5). S-a observat existența atît a unor exemplare cu dimensiuni medii (pl. 16/1a—c ; 17/4 ; 22/1 ; 27/6) cît și altele mai mari (pl. 19/5—7, 10).

Uneori apar mici proeminențe — tortițe, plasate sub gît, la partea superioară a umărului (pl. 16/1 ; 17/4 ; 27/6 ; 28/4), de cele mai multe ori, sau pe umăr în dreptul dia-

³⁴ v. și discuția la P. RYAN, *Motificti i strukturi ale culturilor eneolitice din regiunea car-pato-rombana* în *Balkanica*, II, 1973, p. 62—65 ; VI. Dumitrescu, *La cronologia dell'eneolitico Romano alla luce degli esami C₁₄*, în *Preistoria Alpina*, 10, 1974, p. 103 ; la fel VI. Dumitrescu, Al. Bolomey, Fl. Mogoșanu, *Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie*, București, 1983, p. 118—110.

³⁵ Gh. Lazarovici, *op. cit.*, 1979, p. 166—168 și tabelul 17.

³⁶ A. Nițu, *op. cit.*, 1984, p. 66.

³⁷ C. Matasă, *op. cit.*, 1946, pl. XXXVIII/300, 300, 300 și XL/300 — cu arcul liniar de la bază de formă unghiulară ; Șt. Cucuș, *op. cit.*, 1981, p. 16/2.

³⁸ Un vas cu formă asemănătoare, dar cu buza foarte puțin evazată apare la Traian — v. VI. Dumitrescu, *op. cit.*, 1941—1944, pl. II/3 —, în faza A—B, iar mai tîrziu la Nemirov, Vladimirovka, Varvarovka XV, Kojitovci—Oboz, Brinzeni IV, etc., în arealul tripolian — cf. și *Eneolit S.S.S.R.*, Moscova, 1982, pl. LXXVI/7 ; 32 ; LXXVII/16 ; LXXVIII/64, 125.

metrului maxim (mai rar - pl. 17/2). Un exemplar de vas bitronconic, miniatural prezintă pe umăr două terțițe perforate vertical, foarte puțin reliefate din peretele vasului (pl. 19/2).

Decorul, (atit cit s-a păstrat) este de regulă „derivat de aspect liber“. Registrul decorativ este delimitat la partea superioară de un fascicol de linii subțiri, încadrate de altele două, mai groase, toate de culoare neagră. Sub umăr apare o bandă conturată și ea de două linii groase. Gâtul și buza vasului sînt subliniate de cîte o linie mai groasă de culoare neagră. În interiorul registrului, decorul este alcătuit din fascicole de linii subțiri încadrate de cîte o linie mai groasă neagră, reprezentînd probabil, „spirale agățate“ (pl. 20/5).

Vase cu picior

Acest tip de vase este slab reprezentat.

Un fragment de la bază, are marginea îngroșată și răsfrîntă, (pl. 19/12) amintind de suporturile frecvente în cadrul culturii Petrești. Totuși analogia cea mai apropiată o găsim la Klișcevo³⁹) unde avem un suport, ceea ce ne face să credem că și în cazul nostru este vorba mai curînd de acest tip.

Cel de al doilea exemplar, păstrat întreg, (pl. 17/5) are partea superioară ca un castron bitronconic, cu pereții curbați trași puțin în interior. Din zona fundului pornește un „picior“ circular, tronconic. Este modelat din pastă de foarte bună calitate, arsă la roșu-cărămiziu, cu nisip fin în compoziție.

La partea superioară, la exteriorul „cupei“ este prezent decorul pictat, derivat din motivul „spiralei secționată“. Registrul decorativ este conturat cu negru pe fondul vasului. Banda decorativă este și ea conturată cu negru, cîmpul fiindu-i acoperit cu linii subțiri de culoare roșie (pl. 17/5. 6).

Cîteva fragmente de la vase de același tip provin de la Traian⁴⁰). La Cucuteni - Cetățuia un vas cu picior este asemănător⁴¹, cu diferența că partea superioară, cupa, este tronconică, fiind pictată cu un decor aparținînd subgrupelor α_1 și β la⁴². Un exemplar descoperit la Huși este pictat în stilul subgrupeii stilistice $\delta 2a$ ⁴³.

Castroane

Am inclus în acest tip de vas (pl. 21/3-5) cîteva exemplare care seamănă cu castroanele tipice pentru faza B a culturii Cucuteni. Diferența majoră constă în aceea că partea inferioară este mult mai înaltă, cu pereții dreți (pl. 21/3) sau ușor concavi (pl. 21/4, 5). Sînt modelate din pastă de foarte bună calitate, omogenă, fină, cu nisip cu granulație mică în compoziție.

Partea superioară prezintă buza rotunjită, trasă înăuntru. Din exemplarele păstrate, nici unul nu conservă pictura, deși este fără nici o îndoială că ea a existat.

Un exemplar asemănător este menționat la Traian⁴⁴, fără decor și el fiind pus în legătură cu unele piese asemănătoare din arealele culturilor Precucuteni și Gumelnița; deci la un orizont cronologic mai timpuriu decît al nostru. Alte exemplare, ceva mai tîrzii provin de la Nezviško II, Kievșcina, Rakoveț - variante cu pereții dreți⁴⁵, iar varianta cu pereții concavi la Ceapavka și ea mai tîrzie.⁴⁶

³⁹ *Ibidem*, pl. LXXIII'02.

⁴⁰ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, 1941-1944, fig. 19, pl. III/1.

⁴¹ A. Nițu, V. Bazaciuc, *op. cit.*, 1980.

⁴² *Ibidem*, fig. 5/1.

⁴³ *Ibidem*, fig. 6/5.

⁴⁴ Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, 1941-1944, p. 35, fig. 15-II/3; p. 33, fig. 16/1.

⁴⁵ *Enchiridion*, 1982, pl. LXVI/st. 32; LXX/10; LXXIII/33.

⁴⁶ *Ibidem*, pl. LXX'00. Șt. Cucos, *op. cit.*, 1981, pl. 16/2.

Vasele aparținând acestei categorii au fost modelate în general din cea de a doua categorie de pastă, fiind destul de frecvent, dar nu foarte numeroase (pl. 19/5 ; 24/4 ; 28/5 ; 29/1).

Au corpul bitronconic, cu partea superioară mai înaltă. Umărul rotunjit (pl. 24/24 28/5 ;) sau mai proeminent este plasat la jumătatea corpului sau la o treime de bază. Buza, în cele mai multe din cazuri este subțiată și mult evazată.

Dintre vasele ce au putut fi reconstituite, cu dimensiuni mai mari, unul, bitronconic, dar cu umărul foarte puțin proeminent prezintă gîtul subliniat doar de o îngustare a diametrului, buza subțiată fiind puternic evazată (pl. 28/5).

Ceramica de „tip C”

În așezarea cucuteniană de aici este foarte puțin reprezentată. De regulă, pasta din care sînt modelate vasele este de slabă calitate. Au în compoziție puțină scoică sau cochilii pisate, arsă la cenușiu – gălbui, maroniu cu pete gălbui sau cenușie (pl. 20/3 ; 25/13 ; 26/1 – 9). Cîteva fragmente și un vas ce s-a putut întregi prezintă o culoare roșie-cărămizie, dar, în acest ultim caz pare a fi mai curînd o ardere secundară a vasului (pl. 25/13 ; 32/1).

Prin aceste caracteristici ale pastei, fragmentele de „tip C” de la „Balta lui Ciobanu” se aseamănă cu multe alte descoperiri de acest gen cunoscute pînă în prezent în arealul culturii Cucuteni.⁴⁷

Din punctul de vedere al formelor s-a putut observa că predomină castronul cu corp bitronconic, umăr înalt, rotunjit și buza evazată (pl. 25/13 ; 26/1 ; 32/1). Uneori umărul vasului este mai rotunjit (pl. 26/2 – 5, 9). Mai apar castroane bitronconice cu partea superioară scundă și buza puțin evazată (pl. 26/2). Fundul vaselor este de regulă drept puțin sau de loc profilat (pl. 26/6 – 8).

Decorul este destul de sărac din punctul de vedere al elementelor ce-l compun. Cel mai des apare decorul „pectinat” mai fin (pl. 20/3 ; 25/13) sau mai neglijent și executat cu un instrument cu „dinți” mai lași (pl. 26/1, 9). Alături de acesta mai apar și impresiunile. De regulă sînt dispuse la baza gîtului (pl. 26/2 – 5) sau la partea superioară a umărului (pl. 32/1). Poate să apară sub forma unui singur șir de impresiuni triunghiulare (pl. 26/2) și ovale (pl. 26/3, 5) sau dreptunghiulare (pl. 26/4). Uneori apar cîte două șiruri de impresiuni plasate la partea superioară a umărului (pl. 32/1). Impresiunile au mai fost observate pe buzele vaselor, drepte (pl. 26/2) sau oblice (pl. 26/4 ; 32/1).

Pe lingă acestea mai apar și proeminențe, mici, conice, plasate cîte una (pl. 26/9) sau cîte două (pl. 32/1), de regulă pe partea superioară a umărului vasului. Într-un singur caz apare o mică proeminență – apucătoare (pl. 26/2).

Din prezentarea caracteristicilor ceramicii de „tip C” din această așezare se poate remarca cu ușurință faptul că lipsește cu desăvîrșire decorul șnurat, considerat a fi un element caracteristic pentru etapa B₁ a culturii Cucuteni⁴⁸, cînd se consideră chiar că ea este mai numeroasă în comparație cu etapele precedente⁴⁹.

⁴⁷ A. Dădd-Oprîtescu, *Considerații asupra ceramicii Cucuteni C*, în *S.C.I.V.A.*, 4, 31, 1980, p. 548 și urm.

Șt. Cucuș, *Ceramica de „tip C” din aria culturii Cucuteni*, în *Mem. Antiq.*, IX–XI, 1985, p. 63 și urm. ;

A. Dădd-Oprîtescu, *La ceramique Cucuteni C. Son origine. Sa signification historico-culturelle*, în *Thracia Prachistorica. Supplementum Pulpudeva*, 3, 1982, p. 70 și urm.

⁴⁸ *Idem*, *op. cit.*, 1980, p. 549, fig. 2 ;

Șt. Cucuș, *op. cit.*, 1985, p. 67.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 67.

Pe de altă parte și repertoriul formelor ceramic amintește de acela al materialului de „tip C” descoperit în așezări — din fazele A și A — B la Drăgușeni⁵⁰, Fedeleșeni⁵¹ și Corlăteni⁵², remarcându-se printr-o anumită monotomie a formelor.⁵³

Unelle

În general, în decursul săpăturilor efectuate aici au fost descoperite relativ puține unelle întregi sau fragmentare lucrate din piatră, silex, corn și lut.

Cele mai numeroase sînt cele lucrate din silex. În număr mai mare sînt prezente gratoarele, lucrate pe lame (pl. 30/2, 5, 7, 9) din silex albăstrui (pl. 30/2, 5) sau negru-cafeniu (pl. 30/9). Unul, lucrat pe o lamă lată era puternic calcinat căpătînd o culoare albă-mată (pl. 30/7). În cazul acestora se poate observa că atît partea activă este realizată prin rețușe abrupte, dorsale, cît și laturile lamelor. Într-un singur caz s-a observat încercarea de rețușare a bulbului de percucie, rămasă neterminată (pl. 30/5). În toate cazurile partea activă a fost realizată la capătul distal. Un singur gratoar are de fapt o dublă funcționare (pl. 30/9).

Pe traseul S₁, în stratul de cultură cucuteniană a fost descoperit un vîrf de silex cu baza ruptă, obținut dintr-o lamă de silex negricios-cafeniu (pl. 30/1). Un alt exemplar asemănător, lucrat mai îngrijit din silex cenușiu-albăstrui a fost descoperit printre resturile locuinței nr 2 (pl. 29/3). Și într-un caz și în altul, partea activă a fost obținută pe capătul distal al unor lame, prin rețușe fine, abrupte. Primul este „lustruit”, aceasta datorită folosirii sale îndelungate probabil.

Alături de cele mai de sus au fost găsite lame, de regulă cu ambele laturi rețușate (pl. 30/3, 4, 6, 8), din silex maroniu-gălbui (pl. 30/4, 8), cenușiu (pl. 30/6) sau negru — cenușiu (pl. 30/3, 29/6).

O singură unealtă lamelară prezintă partea activă la partea proximală, aceasta fiind obținută din prelucrarea părții dorsale și a talonului (pl. 29/2), ventral păstrînd bulbul de percucie.

În general, cu puține excepții (pl. 30/9) unellele (întregi sau fragmentare) păstrează fețe de desprindere largi, lungi, vădînd o anumită tehnică în prelucrarea silexului.

Alături de unellele de silex au mai fost descoperite cîteva topoare de piatră întregi sau fragmentare. Unul singur a fost descoperit într-o locuință — I₄ — (pl. 31/4), trei în groapa nr. 12 b (pl. 31/1, 2, 5), altul în groapa nr. 1 (pl. 31/3) și unul în stratul de cultură (pl. 28/2). Materia primă folosită cuprinde o rocă maroniu-gălbuie sau cenușie (pl. 28/8 ; 31/1, 2, 5) și rocă verzie (pl. 31/3, 4). Tipul care predomină este cel cu „ceafa groasă” (pl. 31/1, 4, 5), dar este prezent și tipul „pe lamă subțire” (pl. 28/8 ; 31/2). Ca formă sînt trapezoidale, uneori asimetrice (pl. 28/8 ; 31/5). Tăișul este mai mult sau mai puțin convex (pl. 28/8 ; 31/1, 2, 4, 5).

De regulă sînt șlefuite integral atît pe fețele late cît și pe cele înguste, cu o singură excepție (pl. 31/2), păstrîndu-se totuși urmele rețușelor mai adînci. Un singur exemplar, păstrat fragmentar (pl. 31/3) aparține unui tip de topor cu orificiu circular pentru atașarea cozii.

O singură unealtă fragmentară, lucrată din corn a fost găsită printre resturile locuinței nr. 2 (pl. 27/1). Piesa arsă la negru, — atît cît se păstrează — este lustruită integral. Nu prezintă urme evidente de folosire a capătului subțiat, astfel încît credem că a fost folosită mai curînd ca miner pentru o unealtă de metal sau silex (?).

Printre obiectele de lut descoperite în timpul săpăturilor menționăm o singură fusaiolă (pl. 33/2) de formă bitronconică, ușor asimetrică, modelată din lut fin amestecat cu nisip cu granulație mică.

⁵⁰ A. Crișmaru, *op. cit.*, 1977, p.

VI. Dumitrescu

⁵¹ I. Nestor, E. Zaharia, *op. cit.*, 1968,

⁵² *Ibidem.*

⁵³ Faptul că, de exemplu, materialul ceramic de „tip C” descoperit la Mihoveni (jud. Suceava) este mai bogat și din punctul de vedere al formelor cît și al decorului nu face decît să pună în evidență situația de la Roma — informații amabile de la N. Ursulescu căruiia îi mulțumim și pe această cale.

La demontarea resturilor locuinței nr. 2 în colțul de sud-vest al acesteia s-au găsit trei greutăți de lut ars în formă de „semilună“ avind colțurile rotunjite (pl. 27/2, 3, 7), ovale în secțiune. Capetele prezentau câte un orificiu circular, oblic, față de axul piesei. Deși nu cunoaștem pînă în prezent greutăți asemănătoare în arealul culturii Cucuteni, credem că ele erau folosite la plasele de pescuit, aceasta mai ales dacă avem în vedere asocierea lor cu alte tipuri de greutăți, fără a exista o dispunere coerentă (v. mai sus).

Un alt tip de greutăți, circulare, cu orificiu central, dreptunghiulare în secțiune transversală (pl. 36/1, 3, 5) modelate tot din lut amestecat cu pleavă și cioburi pisate, arse la roșu-cărămiziu au fost descoperite în L₂, L₃ și Gr. 12 (pl. 36/1--6,37/1--2). Și acestea credem că au fost folosite tot la plasele de pescuit.

Obiecte de podoabă

În această categorie de piese, putem înscrie un singur obiect descoperit aici. Este vorba de o picșă fragmentară de os (pl. 28/3) din care nu ni s-a păstrat decît partea sa superioară, puternic calcinată de arderea secundară prin care a trecut se pare în momentul incendierii locuinței.

Plastica

În timpul cercetărilor de aici au fost descoperite numai trei figurine feminine din lut ars, fragmentare (pl. 28/1 ; 33/1...). Din punct de vedere tipologic ele sînt unitare. Aparțin tipului „fusiform“⁵⁴, cu picioarele reprezentate lipite cu un vîrf conic și reprezentarea genunchilor (pl. 33/1). Atributele sexuale sînt marcate prin linii incizate (pl. 28/1 ; 33/1 ;). Toate sînt modelate dintr-o pastă de bună calitate, cu nisip fin în compoziție, arse la maroniu-gălbui.

Interesant este și faptul că cele două fragmente (pl. 33/1...) descoperite în L₁ prezintă fiecare, pe părțile laterale câte două șiruri de impresiuni circulare. Cel de al treilea fragment a fost descoperit printre resturile L₂.

O piesă deosebită care din cauza stării ei fragmentare este dificil de încadrat într-un tip anume este cea de la pl. 21/2a—b. A fost descoperită în groapa nr. 12. Este modelată dintr-o pastă de bună calitate, arsă la roșu-gălbui cu nisip cu granulație fină, foarte bine finisată. Ar fi putut fi o măsuță de cult (altar ?, model de locuință ?), probabil dreptunghiulară. Se păstrează un fragment cu două picioare rotunde. La partea superioară este plată, cu o margine suprainălțată. Pe latura îngustă și parțial pe una din laturile lungi se păstrează decorul pictat, compus din cîte două benzi conturate cu linii late negre și cîmpul umplut cu cîte două linii de culoare roșie. Benzile astfel realizate sînt dispuse în unghi cu vîrfurile spre fiecare dintre picioare.

Probleme privind amenajarea și utilizarea spațiului.

Cercetările pe care le-am întreprins în această așezare din motive obiective nu au putut fi exhaustive. Din această cauză nici concluziile noastre nu pot fi ferme în cazul multor probleme pe care le abordăm.

În orice caz, socolim utilă menționarea cîtorva dintre observațiile noastre.

De la bun început trebuie să remarcăm că în ceea ce privește repartiția locuințelor — în spațiul folosit aici de aproximativ două ha — avînd în vedere planul așezării incomplet obținut, se pare că ele erau dispuse în trei șiruri aproximativ ordonate. De altfel, în cursul unei cercetări de teren, ulterioare, toamna, am putut observa aglomerări de chirpic și fragmente ceramice, care indicau existența a încă probabil trei locuințe, distruse de lucrările agricole care astfel completa planul nostru obținut prin săpături. În acest fel se pare că numărul locuințelor ar fi fost aproximativ de 15—16. În această situație, în centrul așezării se afla locuința nr. 2 care de altfel s-a și detașat din punctul de vedere al bogăției inventarului și a varietății sale. Locuința nr. 3, situată în imediata sa apropiere

⁵⁴ N. Borlescu, *Plastica cucuteniană din vechile colecții ale Muzeului de istorie a Moldovei*, în *Arh. Mold.*, II—III, 1964, p. 67 și urm. ;

Dragomir Popovici, Constantin Simiciuc, *Figurine din lut din vechile colecții ale muzeelor din județul Suceava (I)*, în *Suceava. Anuarul muzeului județean*, V, 1978, p. 961 și urm.

judecînd după inventar, credem că ar fi putut fi mai curînd o anexă a sa. Aceeași situație ar putea fi și în cazul locuințelor nr. 7—8 și nr. 9—10.

Un aspect deosebit de interesant este acela că locuințele sînt relativ echidistante avînd astfel o suprafață aproximativ egală între ele. (Variațiile distanțelor fiind mici, de 4—5 m). Situația aceasta ar putea permite presupunerea că a existat de la bun început un plan coerent pentru construirea lor conform unui „model” preexistent. Desigur că aceste observații ar putea fi completate, discutate mai mult, dar ne propunem să ne oprim mai îndelung asupra lor cu altă ocazie.

Referitor la locuințe, se mai impun cîteva observații interesante. Cu regularitate, pe laturile de sud și est ale lor se aflau grupate mari cantități de fragmente ceramice care ne-au făcut să credem că exista un anume „obicei” de a păstra vasele în anumite locuri, în bună măsură, probabil în afara locuințelor, dar lângă acestea. Excepție face locuința nr. 2 în care s-au găsit numeroase fragmente ceramice și vase întregibile și în interiorul său.

Din cauza caracterului săpăturilor nu am putut să observăm cu siguranță care este raportul dintre numărul și mărimea gropilor cu resturi menajere și locuințe.

În ceea ce privește sistemul de construcție al locuințelor (folosim acest termen generic deși nu sîntem convinși că toate complexele cercetate au și fost efectiv folosite pentru locuire sau au fost destinate altor scopuri), am putut remarca faptul că nu toate aveau platformă masivă realizată din birne sau trunchiuri de copaci despicate și lut deasupra. Suprafața acestora pare să fi fost în medie de aproximativ 50—70 m². La fel, s-a putut observa că nu toate construcțiile aveau vetre, argument în favoarea ideii că nu toate erau efectiv locuite. Din cauzele enumerate mai sus la care se adaugă distrugerile provocate din vechime nu se poate afirma cu certitudine dacă au existat amenajări ale spațiului interior, locuibil, sau nu.

Rîșnițele sînt foarte puțin reprezentate.

Faptul că în suprafața săpată s-au găsit relativ puține resturi osteologice pune cîteva semne de întrebare. Practic, faptul că în zonele din imediata apropiere a locuințelor nu s-a putut săpa o suprafață mai mare nu ne ajută și deci nu știm dacă gropile de resturi menajere erau în număr mai mare sau mai mic și nici care le-ar fi fost conținutul. Situația observată în cazul gropii nr. 12 (12 a și 12 b) nu poate fi considerată ca fiind elocventă deoarece aceasta — judecînd pe baza conținutului său — probabil că a avut o destinație aparte. Dintre posibilele explicații, aceea că solul acid ar fi putut „distruge” oasele nu credem că poate fi luată în considerare. Mai probabil s-ar putea crede că acestea au fost „îndepărtate” intenționat, operațiune ce se putea face cu ușurință dacă nu pierdem din vedere pantele promontoriului pe care este plasată așezarea.

Observații cu privire la tipul de economie practicat

Acest capitol privitor la comunitatea umană ce a locuit la „Balta lui Ciobanu”, trebuie, indiscutabil analizat. Dar așa după cum am menționat deja, cercetarea noastră nu a fost exhaustivă și nici nu avem încă la dispoziție analiza resturilor osteologice ce au fost recoltate în decursul săpăturilor.

Totuși — sub rezerva confirmării, infirmării sau nuanțării lor viitoare — vom încerca în cele ce urmează să prezentăm cîteva observații făcute în timpul cercetărilor întreprinse.

Am putut remarca faptul că așezarea de aici a fost o așezare destul de mică (foarte probabil cu un număr de locuitori ce ar putea fi estimat în limitele a 50—70 indivizi), cu un statut și rol secundar în zonă.

Durata existenței sale, judecînd după calitatea construcțiilor și mai ales a refacerilor (reparări, lipituri, ale pereților, platformelor, etc.), pare să fi fost redusă, poate cel mult o generație. De altfel, în zonă, la distanța de aproximativ 4—5 km, în cursul unor periegeze pe care le-am efectuat, am observat existența a alte două așezări cucuteniene ce par să fi datat tot din (sau și din) faza Cucuteni B.

Caracteristicile zonei ne fac să credem că principala sursă de hrană o reprezintă agricultura (pleava și paie observate în compoziția chirpicilor ar putea fi o dovadă deși nu foarte elocventă în acest sens). Împotriva acestei idei ar putea fi amintit faptul că

nu s-au descoperit unelte considerate în mod tradițional ca fiind folosite în agricultură sau numărul mic de rîșnițe.

Descoperirile de greutatea de plase, de pescuit, ar sugera la rîndul lor faptul că pescuitul ar fi putut avea o importanță mai mare.

Prezența lemnelor fasonate (de formă triunghiulară sau dreptunghiulară în secțiune transversală) folosite la realizarea locuințelor sugerează o oarecare pricepere în ceea ce privește prelucrarea lemnului.

Relativ numeroasele așchii de debitaj din silex par să indice prelucrarea uneltelor pe loc.

Descoperirea unei singure fusaiole deși s-ar putea datora metodei de cercetare ar putea avea importanța sa.

De asemeni, faptul că în suprafața cercelată cantitatea resturilor osteologice este redusă ridică o serie de semne de întrebare care s-ar putea să fie clarificate de analiza acestora (care este în curs de efectuare).

O altă observație se mai impune. Referitor la ceramică, privită în ansamblu — deși ea este foarte puternic corodată s-a putut evidenția faptul că deși înregistrăm o relativă varietate a formelor (între care predomină vasele biconice, cele tronconice, capacele și paharele, alături de ceramica de uz comun) din punct de vedere tehnologic remarcăm o anumită „nesiguranță”, în execuția lor. Au fost observate relativ multe vase asimetrice, o slabă calitate a pastei, lipsa unui finisaj de bună calitate, etc. Aceste observații concordă spre ideea că ceramica a fost lucrată undeva în zonă, probabil nu la mare distanță de așezare, de meșteri care nu stăpîneau foarte bine tehnica modelării lutului și mai ales a obținerii unor forme perfecte.

Este posibil ca și raritatea uneltelor de piatră — topoarele în special — să aibă o anumită semnificație. La aceasta trebuie să remarcăm lipsa totală a pieselor de cupru, situație care totuși, dacă avem în vedere tipul de așezare și importanța sa nu trebuie să ne mire.

Din prezentarea cit mai completă a datelor avute la dispoziție în urma cercetărilor arheologice efectuate de această așezare reies câteva aspecte importante.

Primul ar fi acela că la „Balta lui Ciobanu” avem de a face cu o așezare rurală, cu un grad scăzut de polarizare, a cărei durată credem că nu poate fi extinsă la mai mult de o generație.

Locuitorii săi se ocupau probabil în principal cu agricultura. Pescuitul, judecînd prin prisma inventarului arheologic pare că ocupa un loc destul de important. Creșterea animalelor sau vîntoarea rămîn încă de lămurit pînă la analiza și interpretarea resturilor osteologice. Oricum, cantitatea lor mică ar putea fi semnificativă.

Prelucrarea silexului ca și olăria se pare că erau practicate de asemeni pe loc.

Un loc important pare să-l fi ocupat și prelucrarea lemnului.

Problema cea mai importantă este aceea legată de planul așezării. Disponerea locuințelor în șiruri ca și distanțele relativ egale dintre ele demonstrează nu numai o anumită concepție ci și un anumit nivel al organizării sociale cu atît mai mult cu cît aici avem o așezare „de tip rural”, probabil secundară ca importanță în cadrul așezărilor cucuteniene din zonă.

În ceea ce privește încadrarea cronologică, după cum a reieșit în principal din analiza materialului ceramic, se poate afirma apartenența ei la faza B a culturii Cucuteni. Foarte probabil etapei B₁, mai curînd către începutul acesteia. În condițiile corodării ceramicii, analiza gamei și frecvenței formelor sugerează aceasta. Se pot astfel aminti (pe lângă decorul păstrat în cazul cîtorva vase) relativ numeroasele capace de tip „coif suedez” și frecvența paharelor și amforelor, tipul de idoli.

Semnificativă poate fi în acest sens absența castroanelor tipice pentru faza B a culturii.

Interesantă rămîne și situația conform căreia în cadrul ceramicii de „tip C” nu apare de loc decorul realizat prin impresiuni de șnur, ca și prezența capacului cu attribute antropomorfe de tradiție vinciană, cu o lungă evoluție în mediul culturii Cucuteni după cum am văzut.

In 1985–1986, at the time and within the area of some land improvement works, at the point called „Balta lui Ciobanu“, rescue archaeological excavations were performed (Tb. no. 1). Eight dwellings have been investigated exhaustively and four other ones partly (Tb. no. 2): the total number of dwellings in the settlement was likely to have been up to 15–16.

Based on the research results, the settlement was estimated to have existed at the beginning of the B₁ phase of Cucuteni culture.

As the archaeologists could notice, the dwellings were strongly built, although not all of them had floors, some of them had fireplaces inside. It was also interesting to point out that the dwellings were located in 3 rows at equal distance from each other. The dwelling no. 2 was the richest among them.

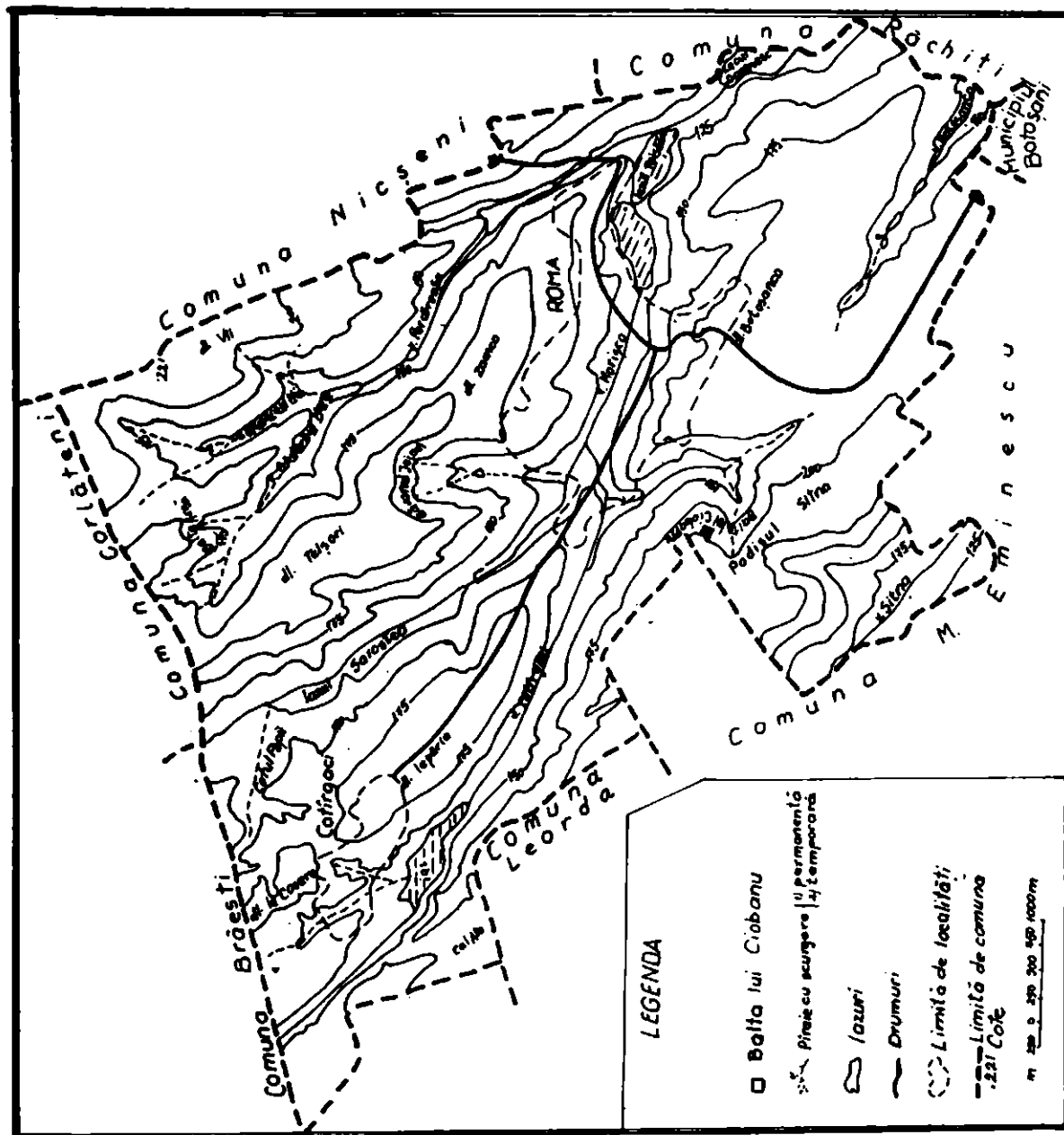
The large amount of pottery was severely corroded. Some pots were clumsily made. One could notice that the “type C” pottery was lacking in “Schnurdekor”.

Besides flint artefacts and several polished stone axes, weights for fishing nets and a spinning wheel were found. No metal tool was discovered.

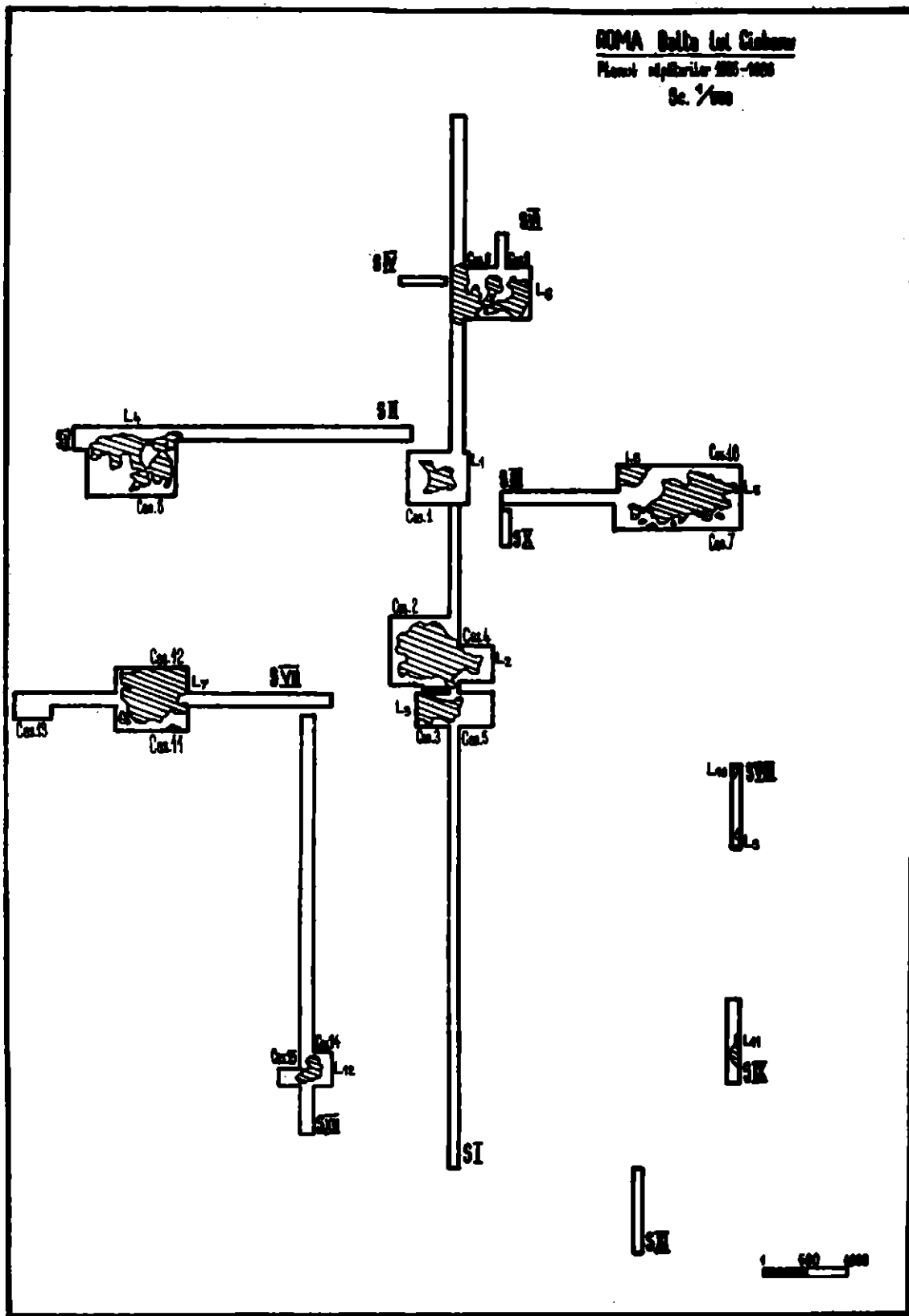
From the archaeologist's point of view, the pit no. 12 is to be pointed out. There a large amount of vessel, pottery fragments and bones could be found. Among the pottery pieces one should emphasize upon an altar fragment and a small lid with anthropomorphic shape of Vinča type.

Summing up the outcomes of the research works performed in that area, the authors drew the conclusion that there existed a settlement built according to a pre-established plan of a rural type with a low organisation level and an economy based on agriculture. The role played by fishing, animal breeding and hunting is to be determined after the analysis on the bone remains.

Popovici Dragomir, Buzdugan Costachi, Alexoaic Ioan

Pl. 1. — Harta comunei Roma (jud. Botoșani).
 Pl. 1. Map of the village Roma (Botoșani cntny).

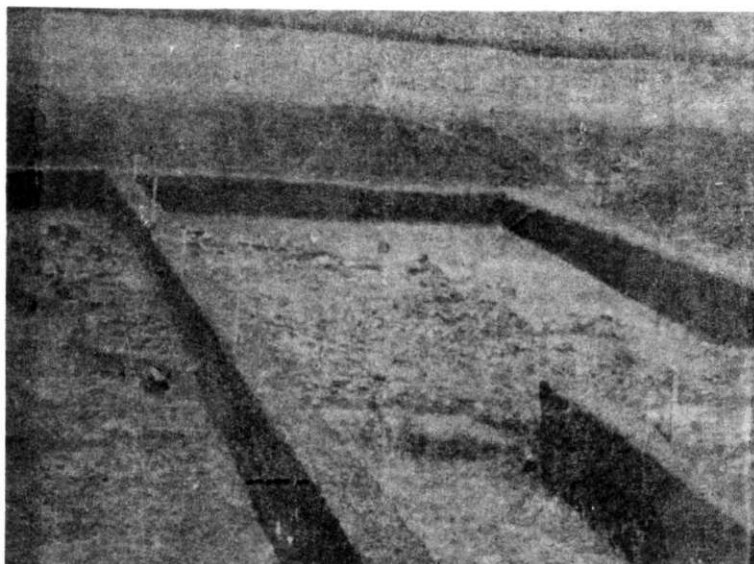

Pl. 2. — Roma, „Balta lui Ciobanu“. Planul general al săpăturilor.
Pl. 2. — Roma, „Balta lui Ciobanu“. The general plan of the diggings.

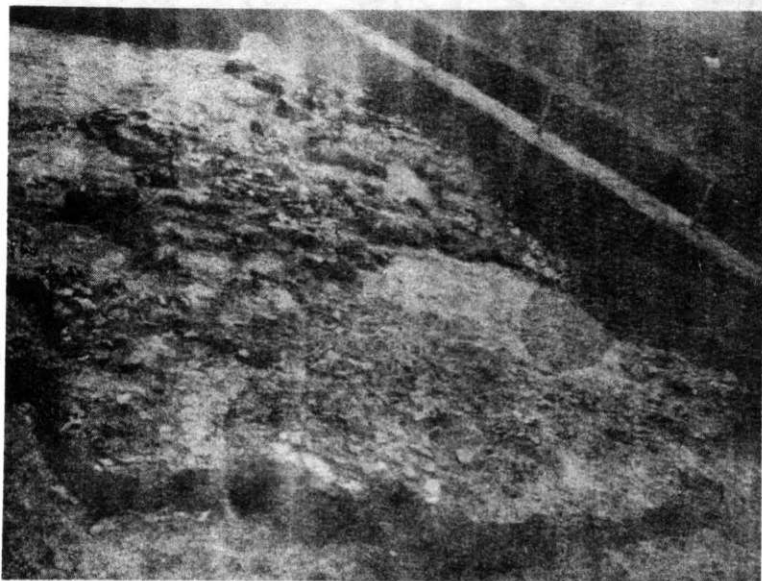
Pl. 3. — Roma „Balta lui Clobanu”.
1 — locuința nr. 1 ; 2 — groapa nr. 4 ; 3 — groapa nr. 5

Pl. 3. — Roma „Balta lui Clobanu”.
1 — dwelling no. 1 ; 2 — pit no. 4 ; 3 — pit no. 5.

Pl. 4. — Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1, 2 — locuința nr. 5;

Pl. 4. — Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1, 2 — dwelling no. 5.

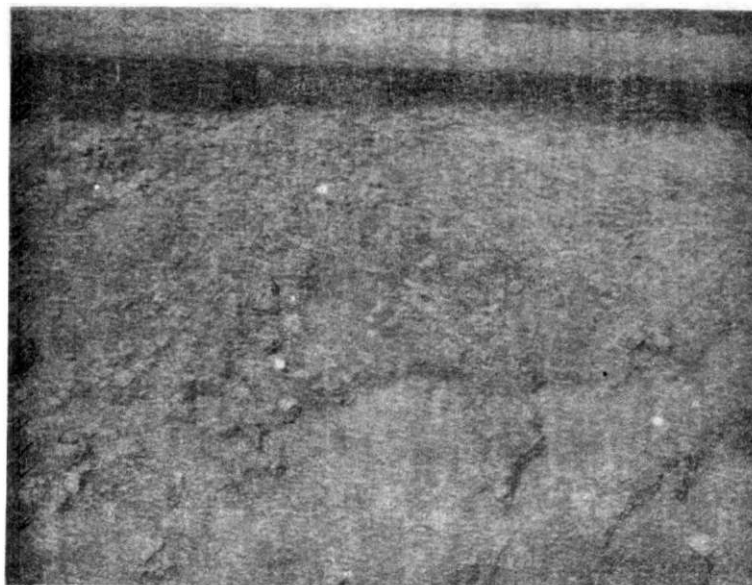
1

2

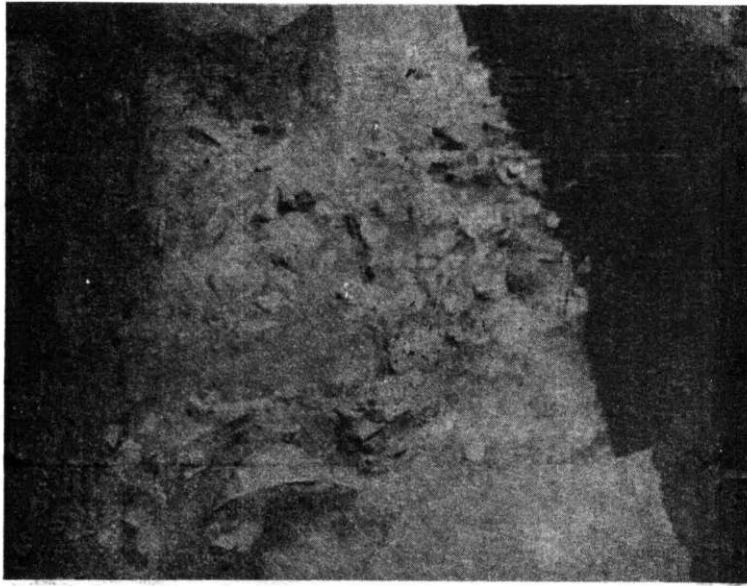
Pl. 5. — Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1, 2 — locuința nr. 4.

Pl. 5. — Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1, 2 — dwelling no. 4.

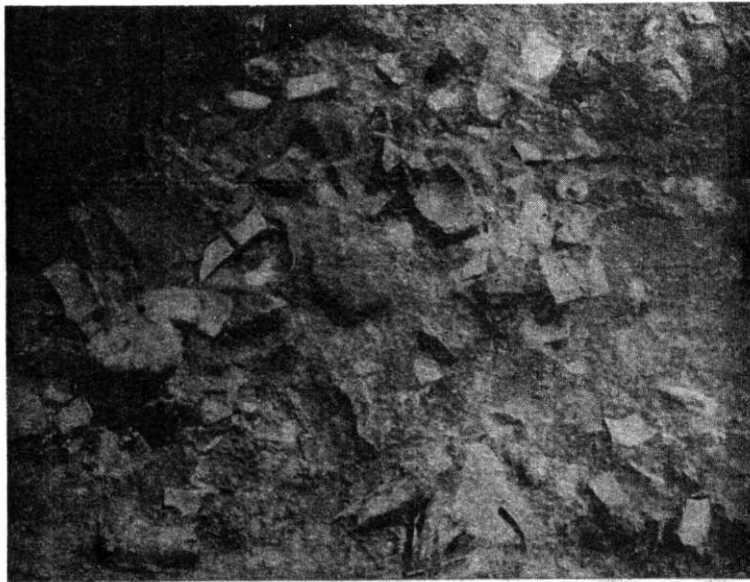

Pl. 6. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
1 — locuința nr. 4; 2 — locuința nr. 7.

Pl. 6. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
1 — dwelling no. 4; 2 — dwelling no. 7

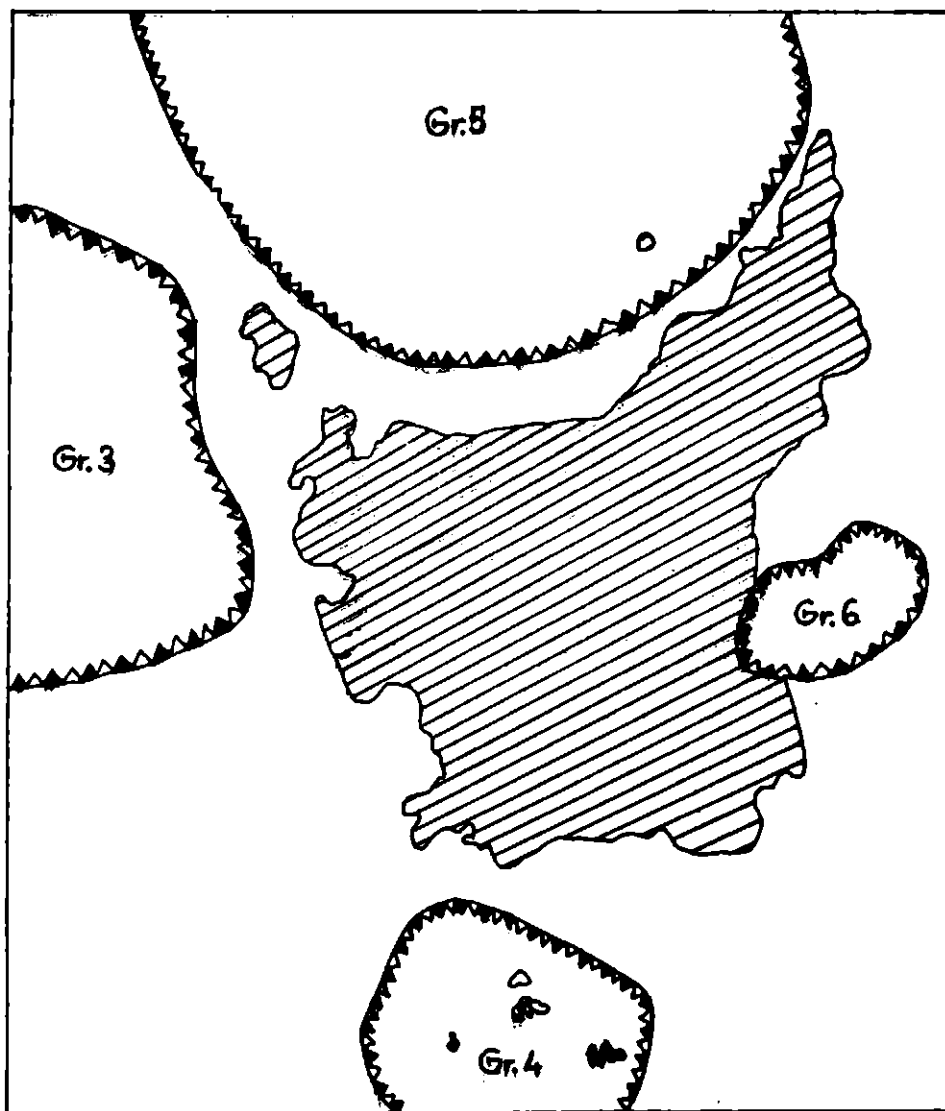
1

2

Pl. 7. — Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1, 2 — pit no. 12.

Pl. 7. — Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1, 2 — groapa nr. 12.

ROMA 1986 . BALTA LUI CIOBANU . L1

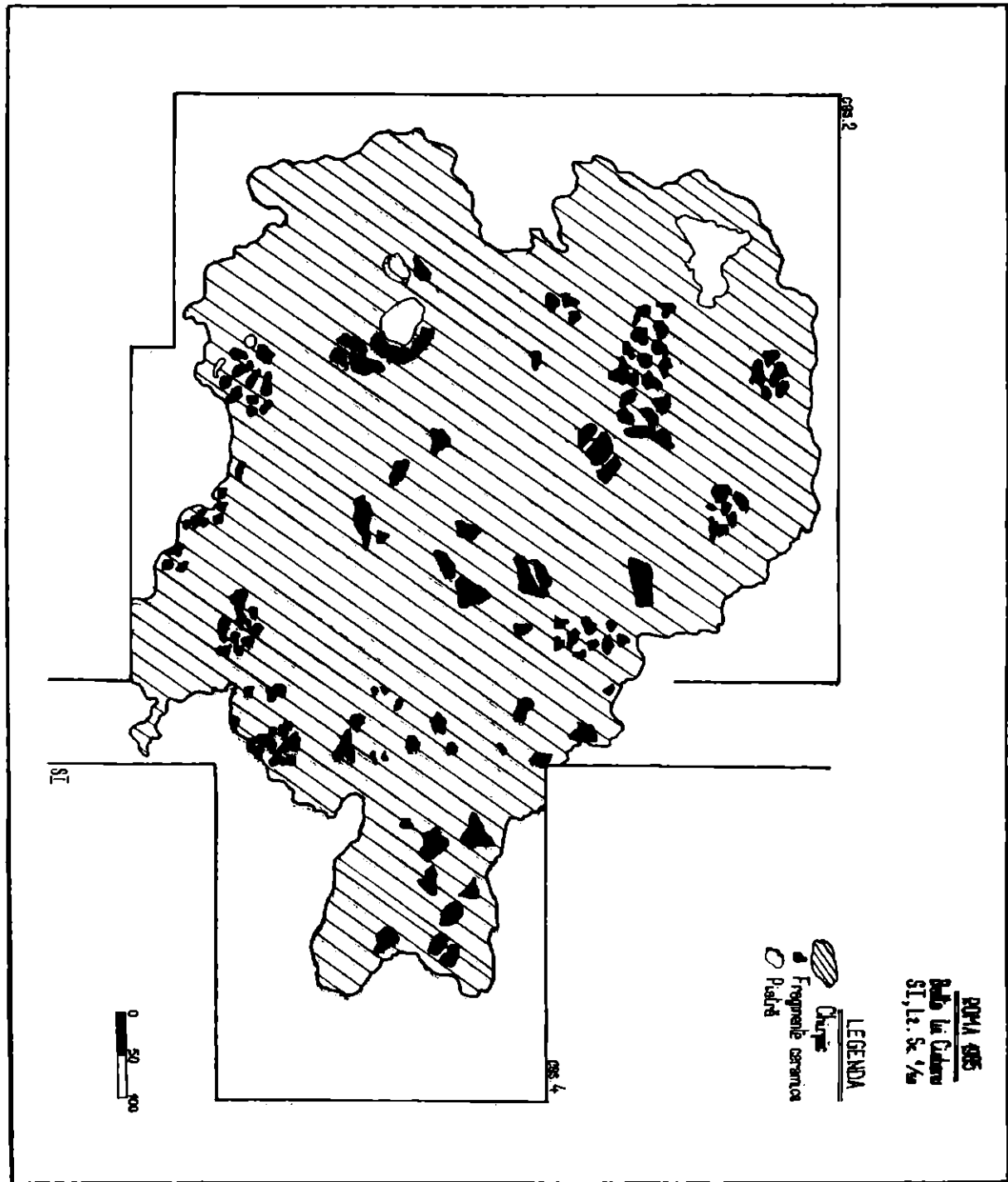
Legenda

- - chirpiciul locuintei
- - fragm. ceramice
- - groapa
- - os

0 50 100 m

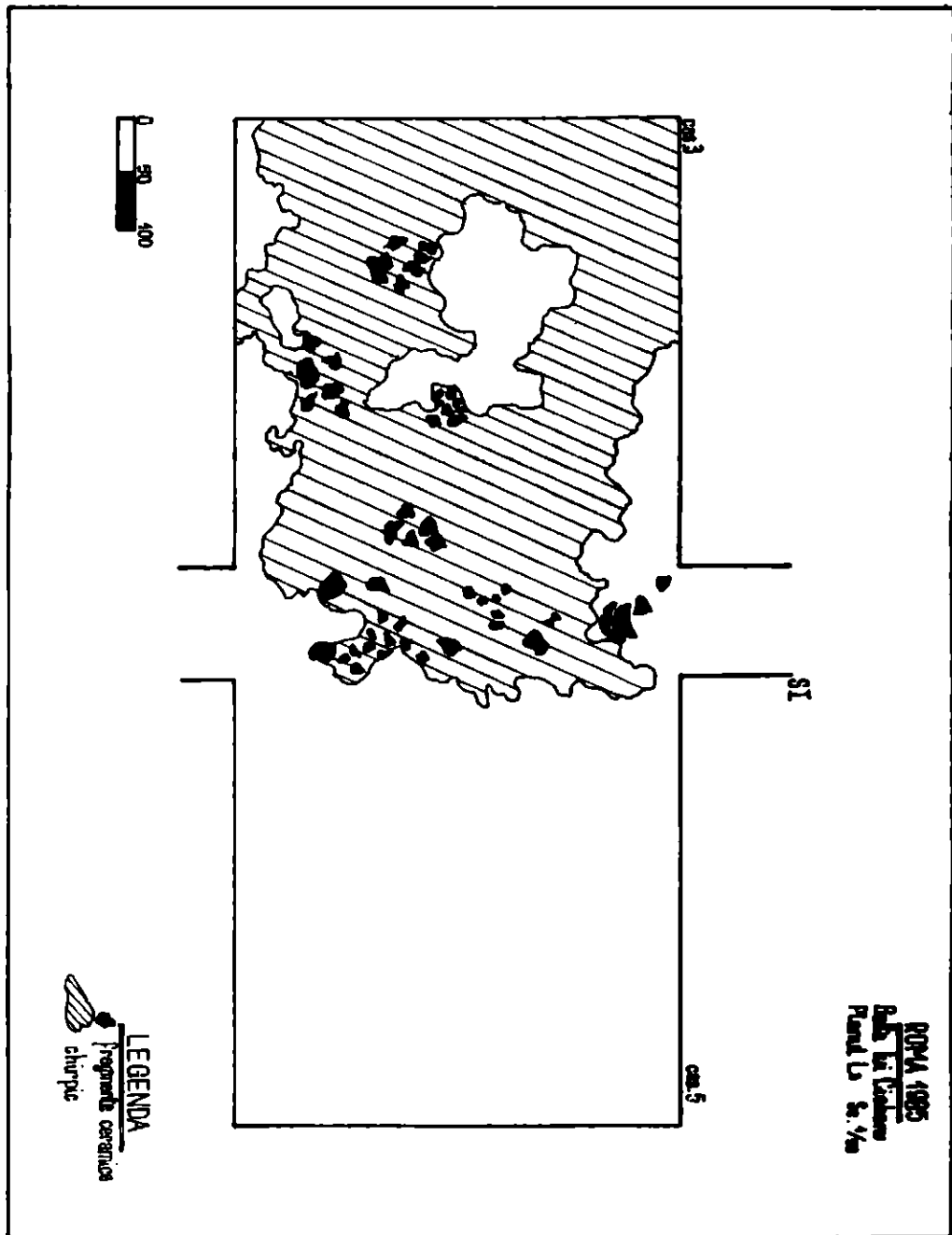
Pl. 8. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Planul locuintei nr. 1.

Pl. 8. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Plan of the dwelling no. 1.

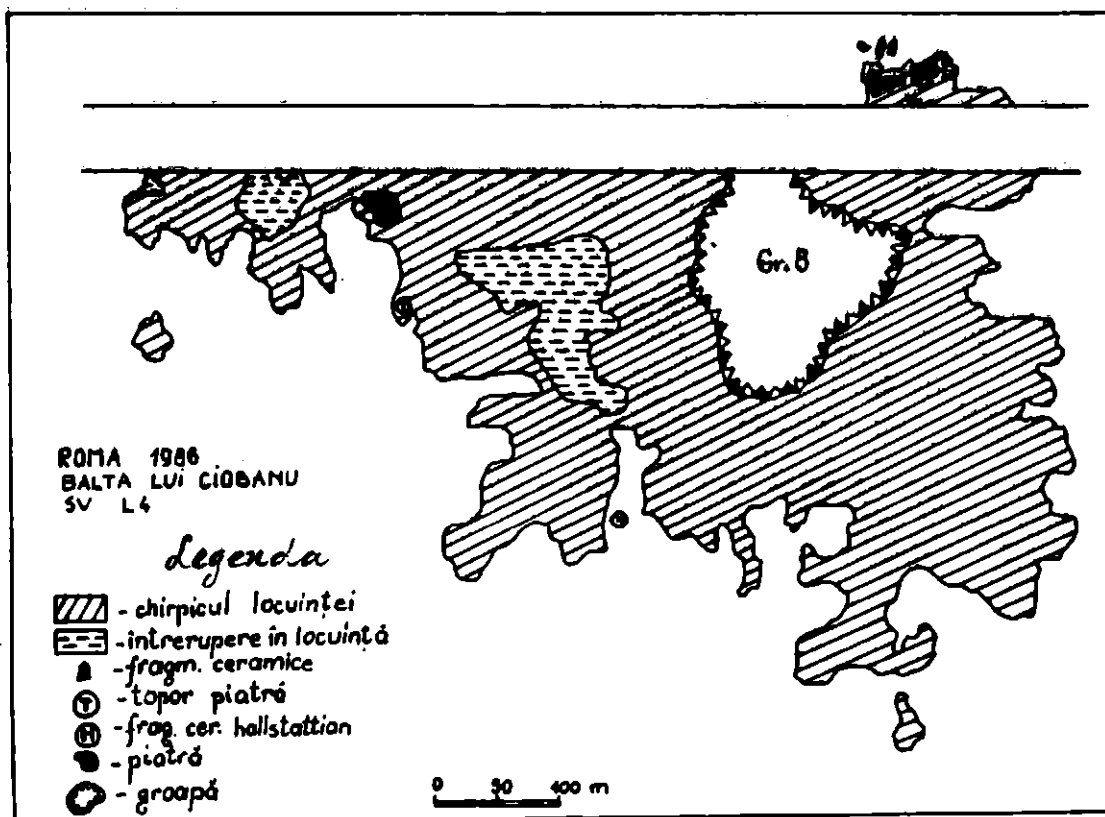
Pl. 9. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Planul locuinței nr. 2.

Pl. 9. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Plan of the dwelling no. 2.

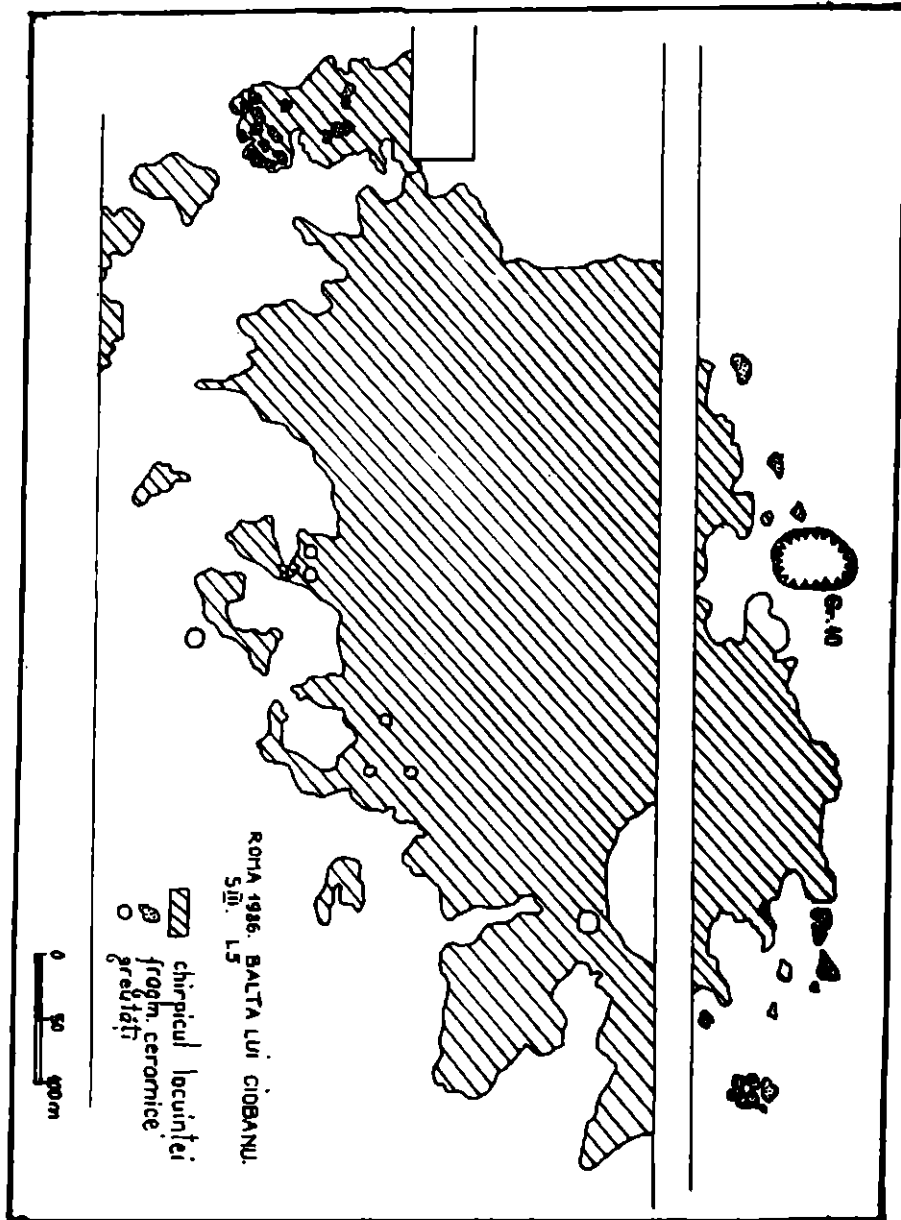
Pl. 10. -- Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Planul locuinței nr. 3.

Pl. 10. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Plan of the dwelling no. 3.

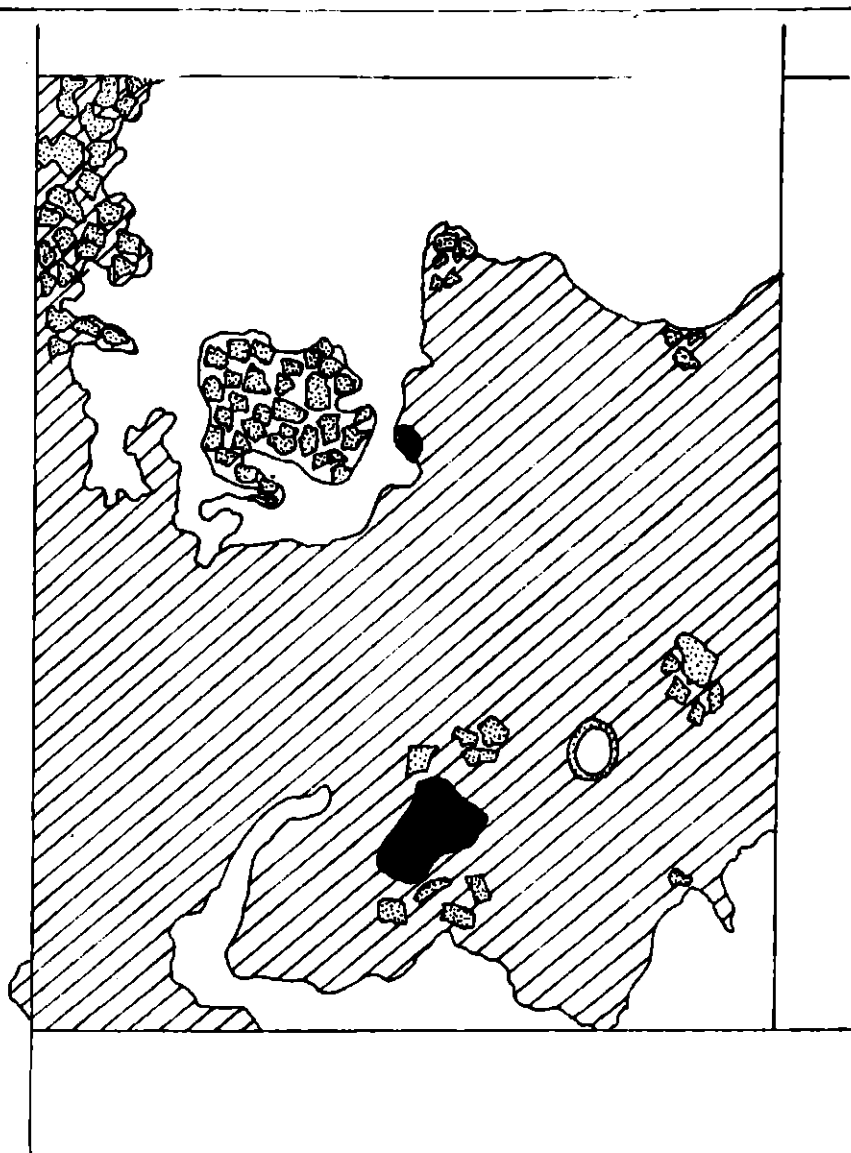
Pl. 11. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Planul locuinței nr. 4.

Pl. 11. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Plan of the dwelling no. 4.

Pl. 12. — Roma, „Blata lui Ciobanu”,
Planul locuinței nr. 5.

Pl. 12. — Roma, „Blata lui Ciobanu”,
Plan of the dwelling no. 5.

ROMA 1936. BALTA LUI CIOBANU. L 6

legenda

- - chirpicul locuintei
- - fragm. ceramice
- - piatră

0 50 100m

Pl. 13. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Planul locuinței nr. 6.

Pl. 13. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Plan of the dwelling no. 6.

ROMA 1986. BALTA LUI CIOBANU. S.VII. L7.

Legendă

- chirpicul locuinței
- fragm. ceramice
- piatră
- vatră

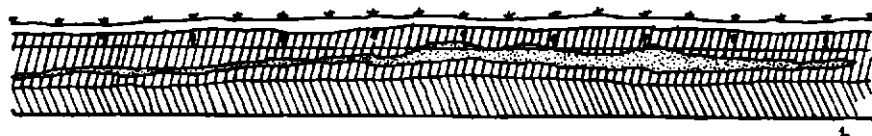
0 30 60 m

Pl. 14. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Planul locuinței nr. 7.

Pl. 14. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Plan of the dwelling no. 7.

ROMA 1986 Balta lui Ciobanu Sc. 1/50

83C, L., profil N

4.

82I, 82M, L. 8-10m, profil N

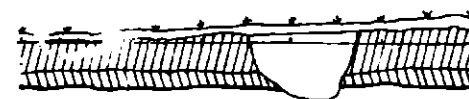
4.

8 2E, 8a, L., profil N

5.

Cas. 1, 6e, 8, profil sud

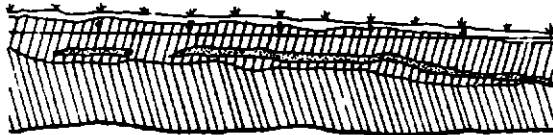
5.

82E, L. 9, profil V

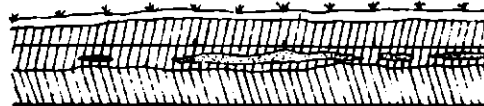
6.

Cas. 9, L., profil V

9.

82E, L. 11, profil E

11.

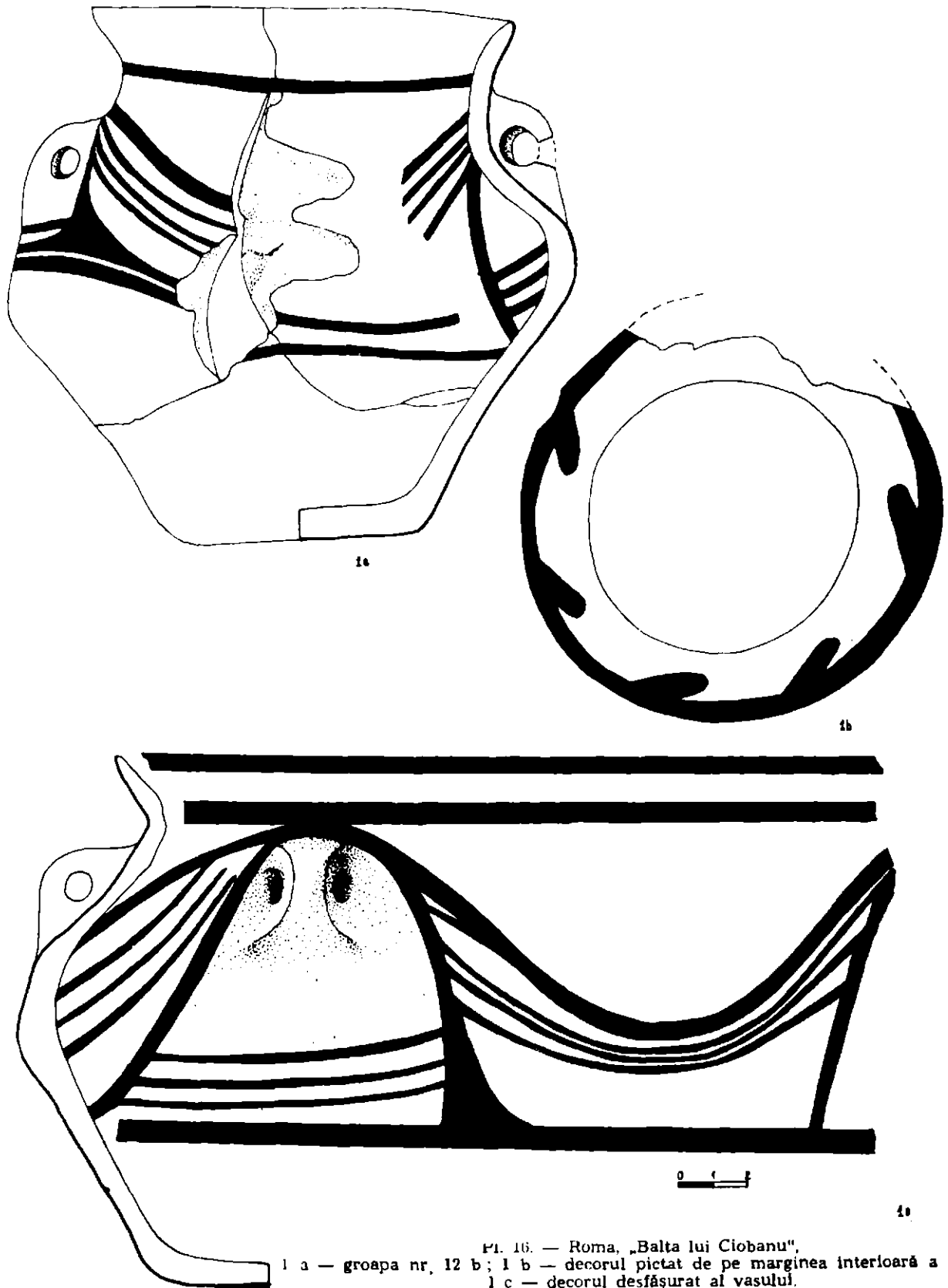
LEGENDA

- Străt pământ arabil
- Străt de cultură
- Străt sticlă
- Chirpici
- Străt cenușă cu înfălțuri
- Fragmente ceramice
- Os

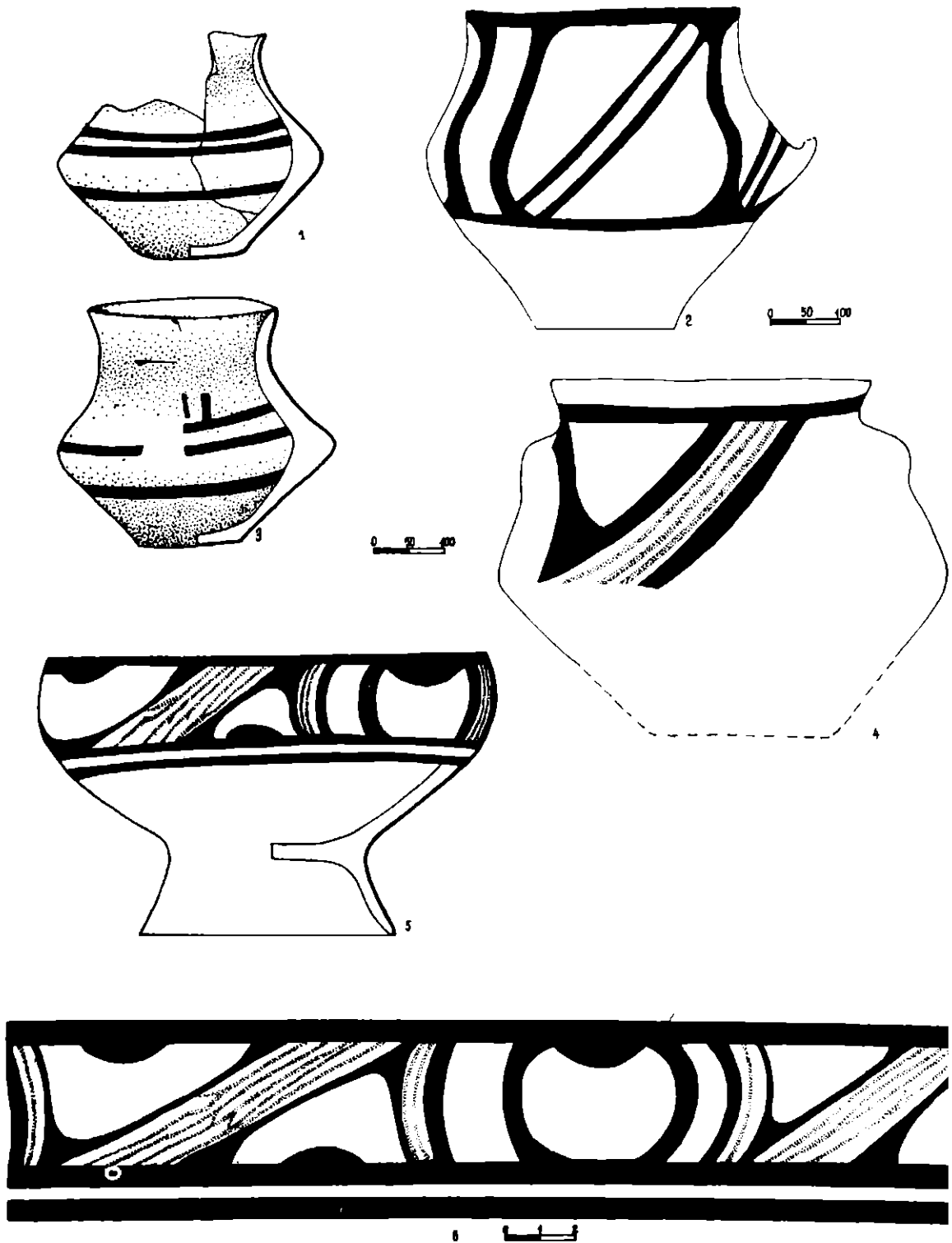
Pl. 15. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Profilele locuințelor nr. 4 (1), 5 (2), 6 (3), 9 (6), 11 (7)
și ale gropilor nr. 1 (4) și 3 (5).

Pl. 15. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Profiles of the dwellings no. 4 (1), 5 (2), 6 (3), 9 (6), 11 (7)
and the pits no. 1 (4) and 3 (5).

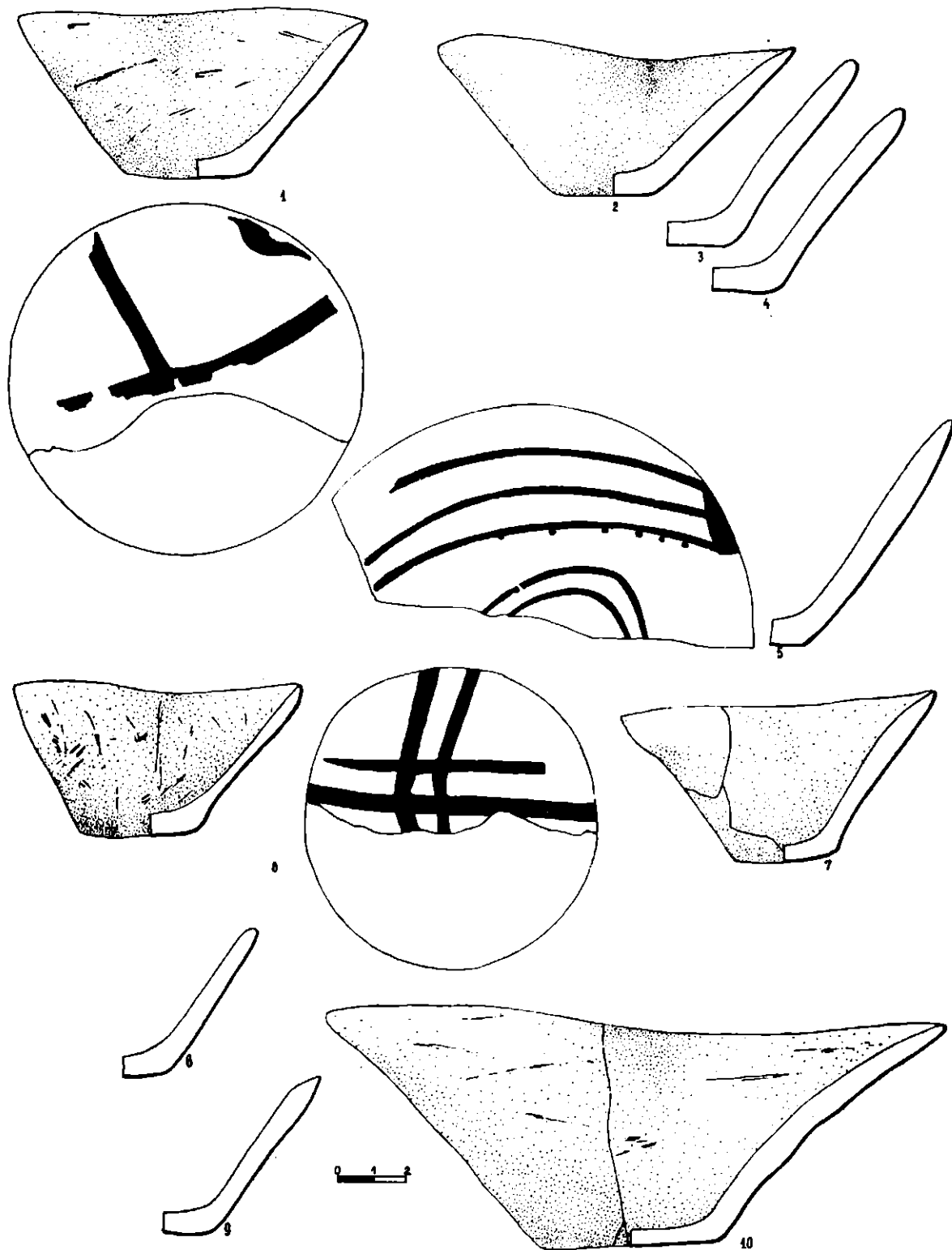
Pl. 16. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 1 a — groapa nr. 12 b; 1 b — decorul pictat de pe marginea interioară a gurii
 1 c — decorul desfășurat al vasului.

Pl. 16. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 2 a — pit no. 12 b; 2 b — the painted decoration of the inner edge of the
 mouth; 2 c — the whole decoration band of the vessel.

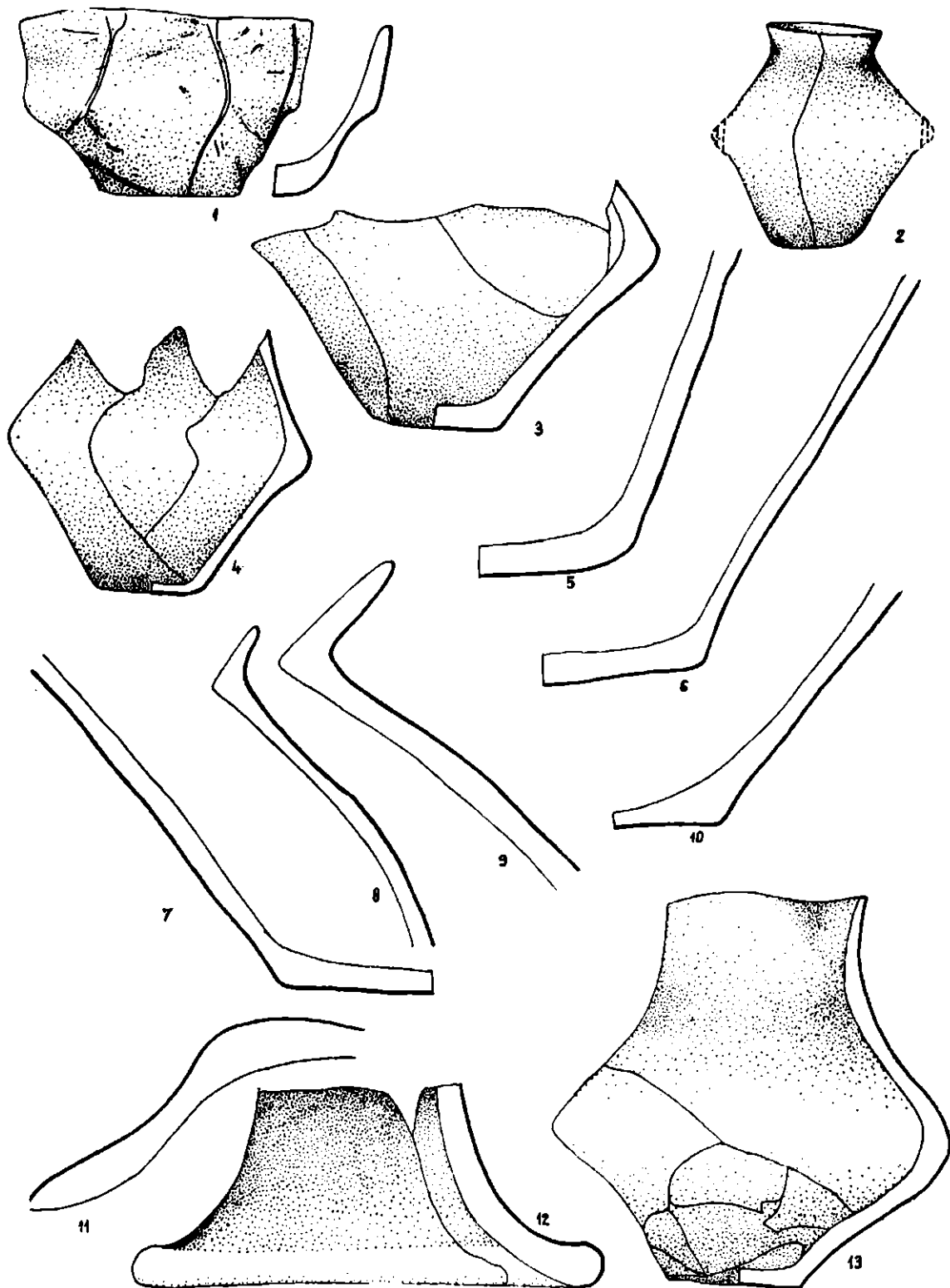
Pl. 17. — Roma, „Balta lui Ciobanu“ ;
1—6 groapa nr. 12 b.

Pl. 17. — Roma, „Balta lui Ciobanu“ ;
1—6 pit no. 12 b.

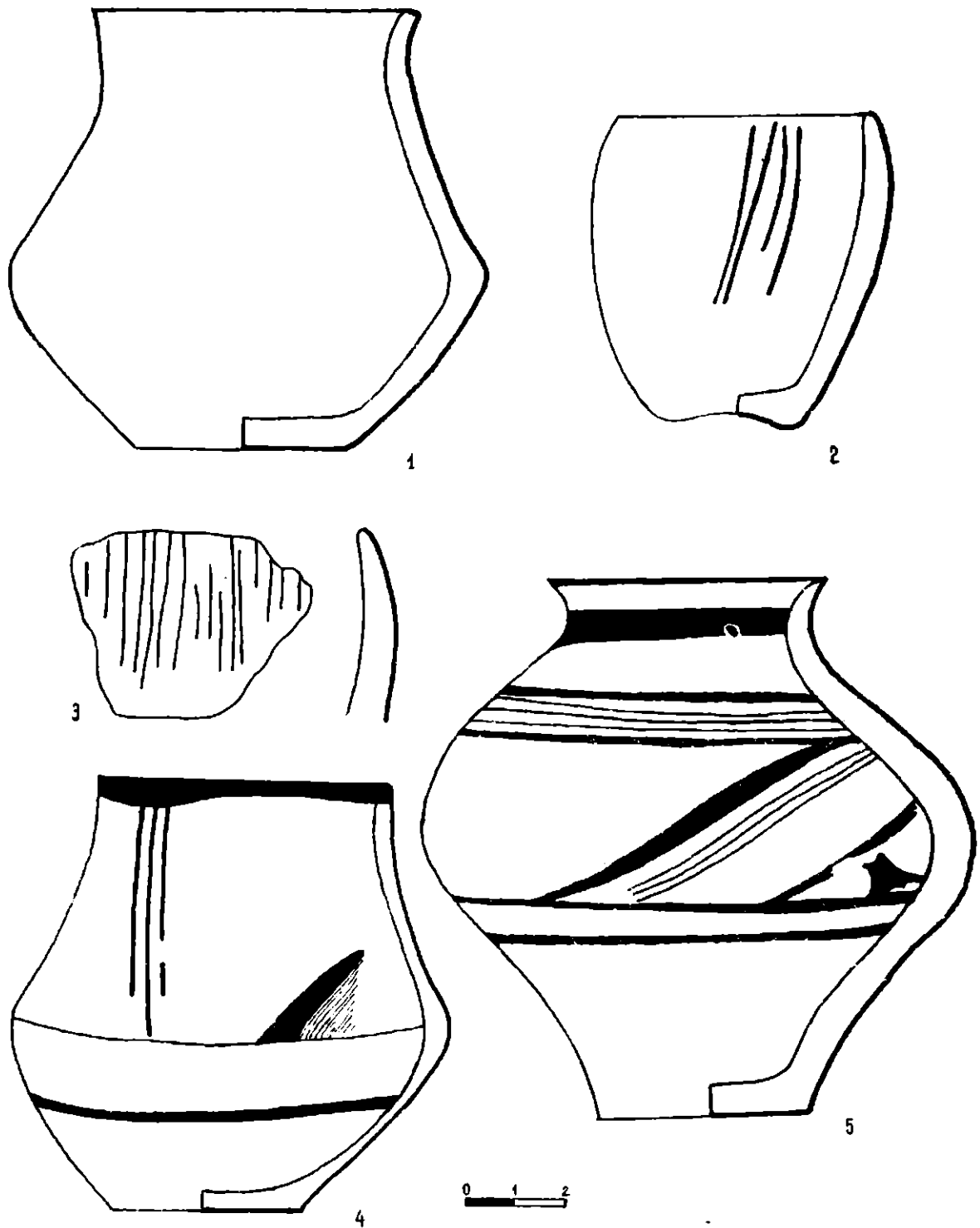
Pl. 18. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 1, 5, 9 — groapa nr. 1; 2, 3, 6, 10 — locuința nr. 7; 4 — S II, strat;
 7 — groapa nr. 12 b;

Pl. 18. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 1, 5, 9 — pit no. 1; 2, 3, 6, 10 — dwelling no. 7; 4 — S II, layer;
 7 — pit no. 12 b.

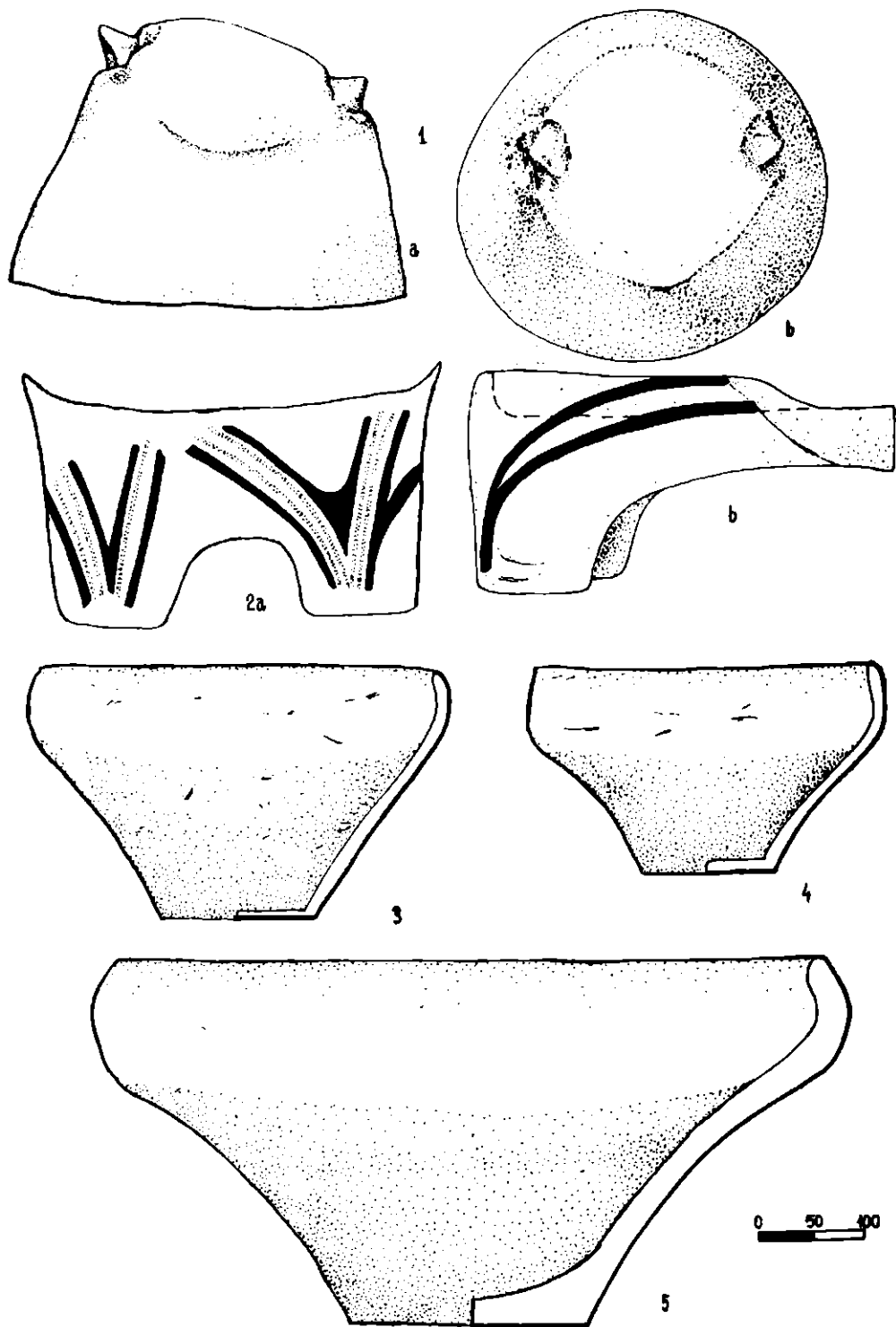
Pl. 19. — Roma, „Balta lui Ciobanu”.
 1 — locuința nr. 4; 2 — locuința nr. 5; 3, 12 — locuința nr. 6;
 4, 13 — groapa nr. 1; 5 — S III; strat; 6, 7, 11 — locuința nr. 7;
 8, 10 — groapa nr. 12; 9 — locuința nr. 1.

Pl. 19. — Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 1 — dwelling no. 4; 2 — dwelling no. 5; 3, 12 — dwelling no. 6;
 4, 13 — pit no. 1; 5 — S III; layer; 6, 7, 11 — dwelling no. 7;
 8, 10 — pit no. 12; 9 — dwelling no. 1.

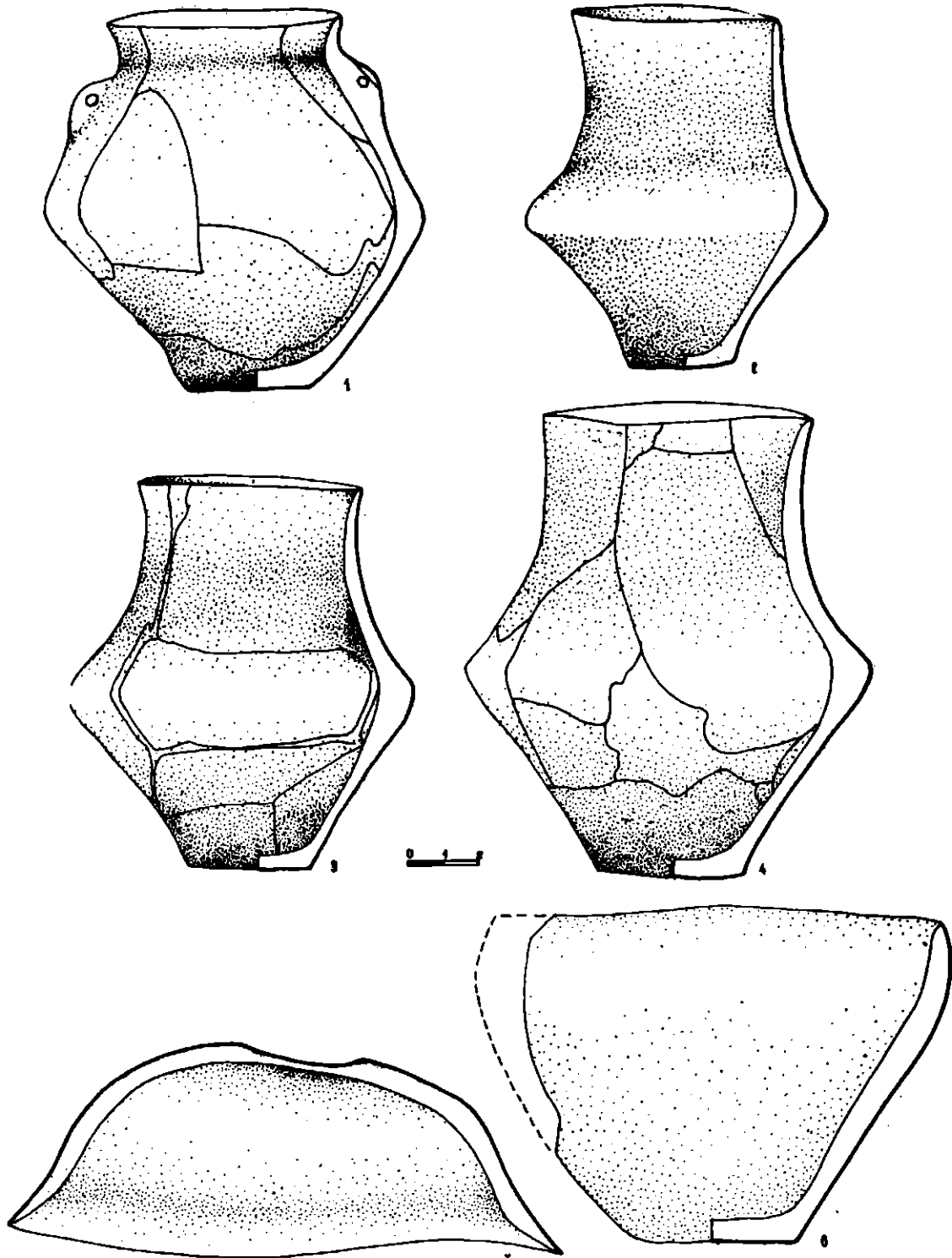
Pl. 20 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1, 3, — locuința nr. 3; 2, 4, 5, — locuința nr. 2.

Pl. 20 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 2, 4, 5, — dwelling no. 2.

Pl. 21 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1a, b — 2a, b, 3, 4 — groapa nr. 12b,
5 — groapa nr. 11.

Pl 21 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1a, b — 2a, b, 3, 4 — pit no. 12b; 5 — pit no. 11.

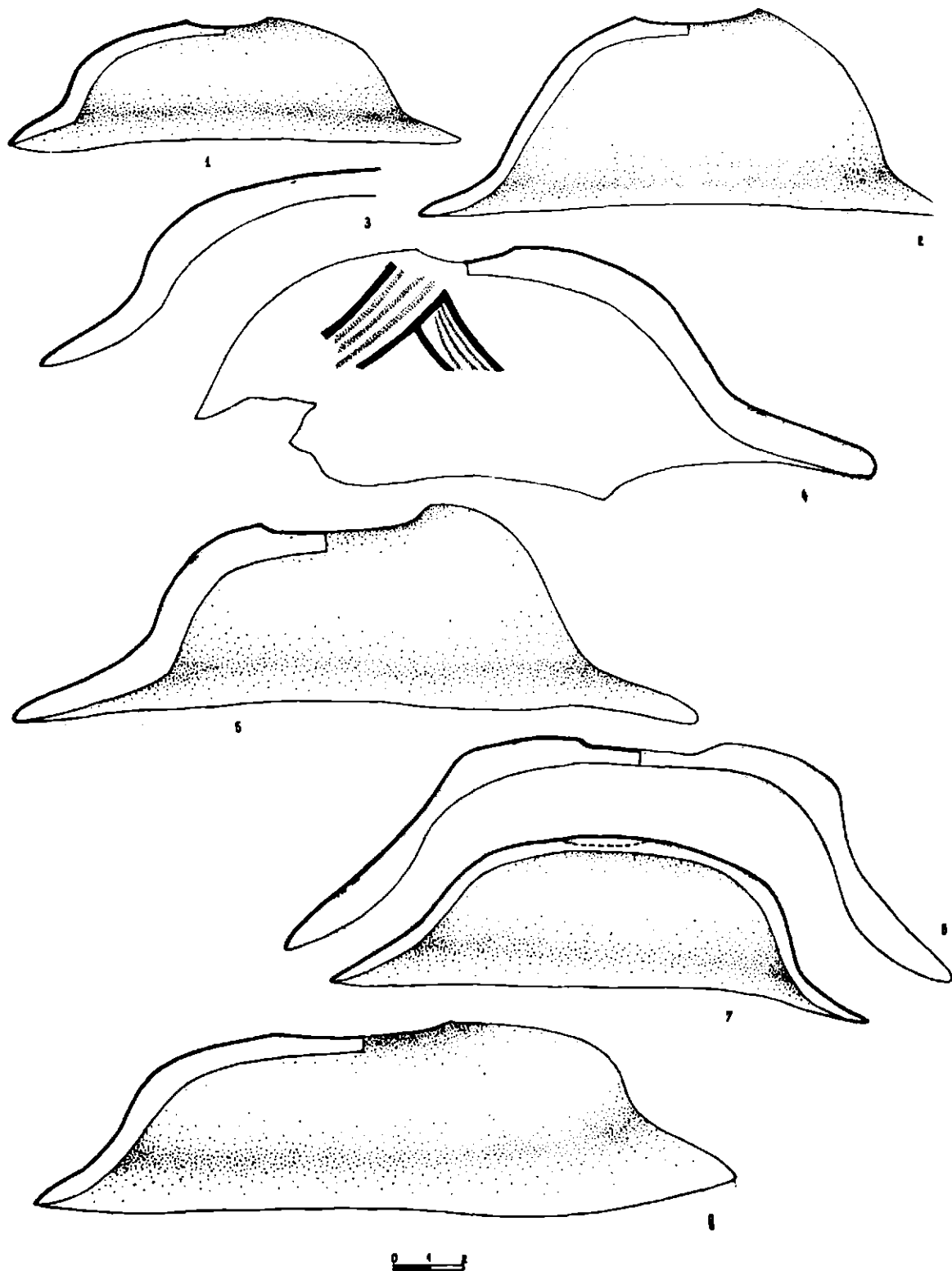
Pl. 22 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1, 3, 4, 5, — groapa nr. 12 b ;
2 — locuința nr. 6 ; 5 — locuința nr. 7.

Pl. 22 Roma, „Balta lui Ciobanu”.

1, 3, 4, 5, — pit no. 12 b ;

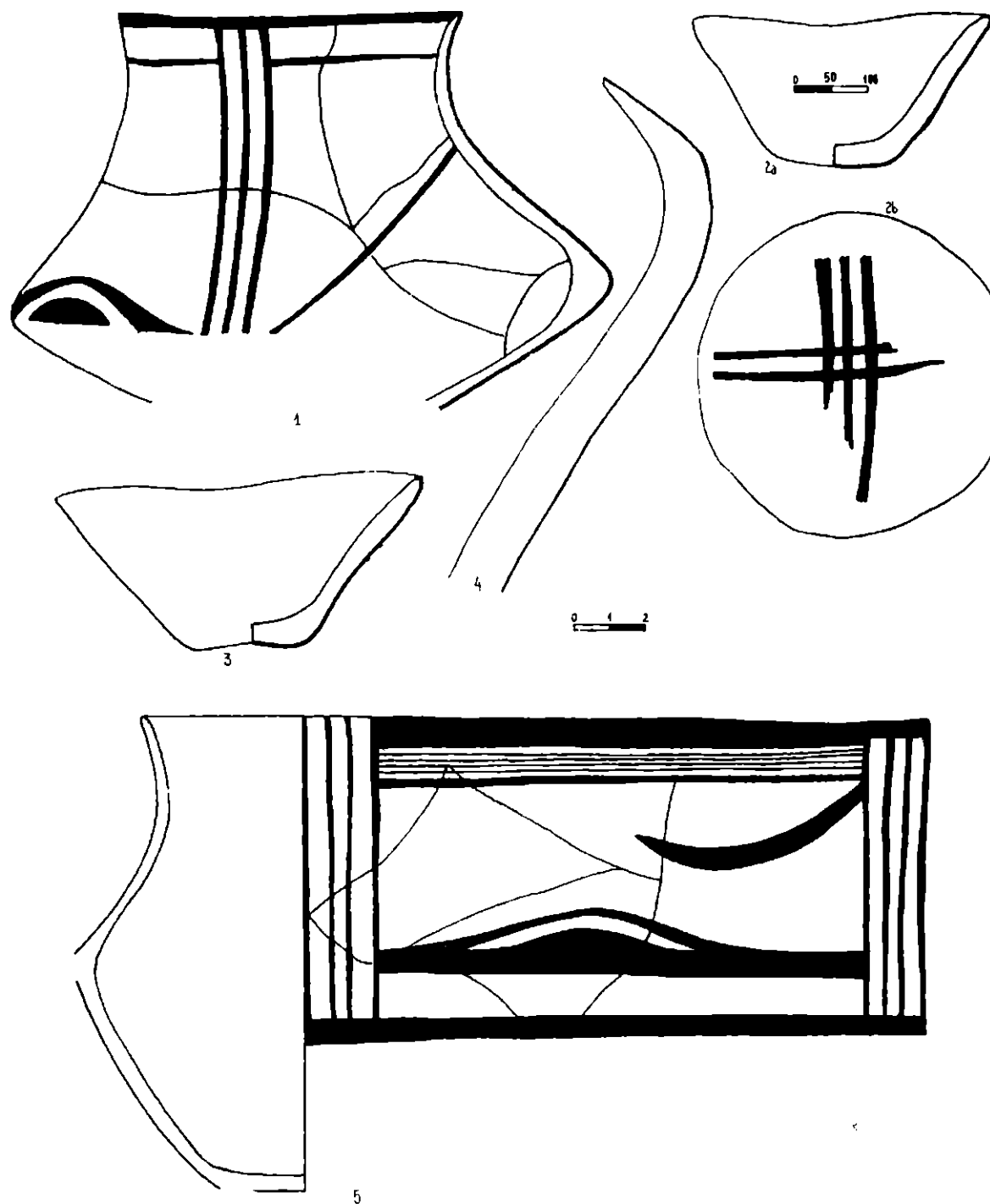
1 — dwelling no. 6,

5 — dwelling no. 7.

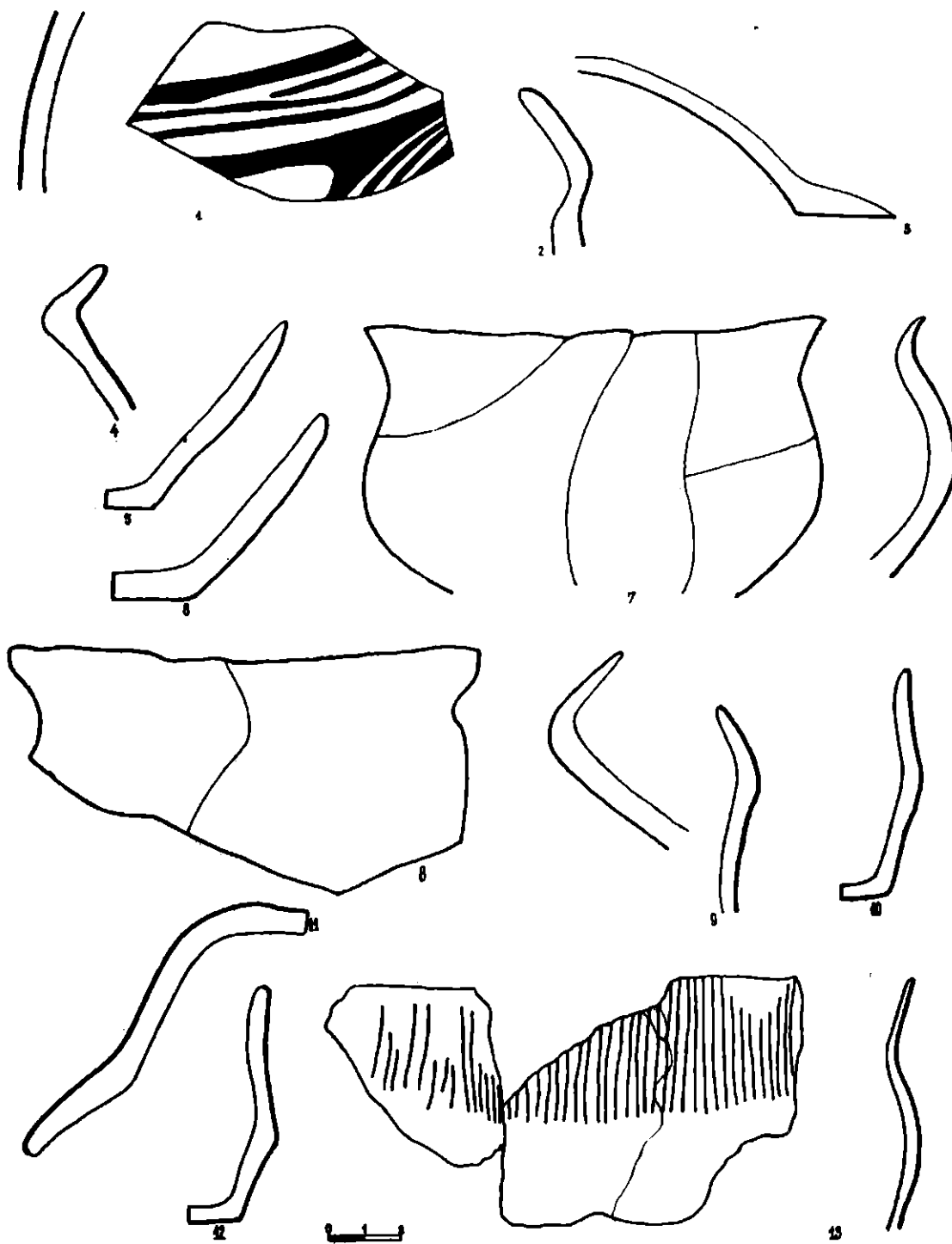
Pl. 23 Roma, „Balta lui Ciobașu“.
 1, 3, 4, 5, 8, — groapa nr. 12 b ; 2 — groapa nr. 13 ;
 6 — locuința nr. 7 ; 7 — s II, strat.

Pl. 23 Roma, „Balta lui Ciobașu“.
 1, 3, 4, 5, 8 — pit no. 12b ; 2 — pit no. 13 ;
 6 — dwelling no. 7 ; 7 sII, layer.

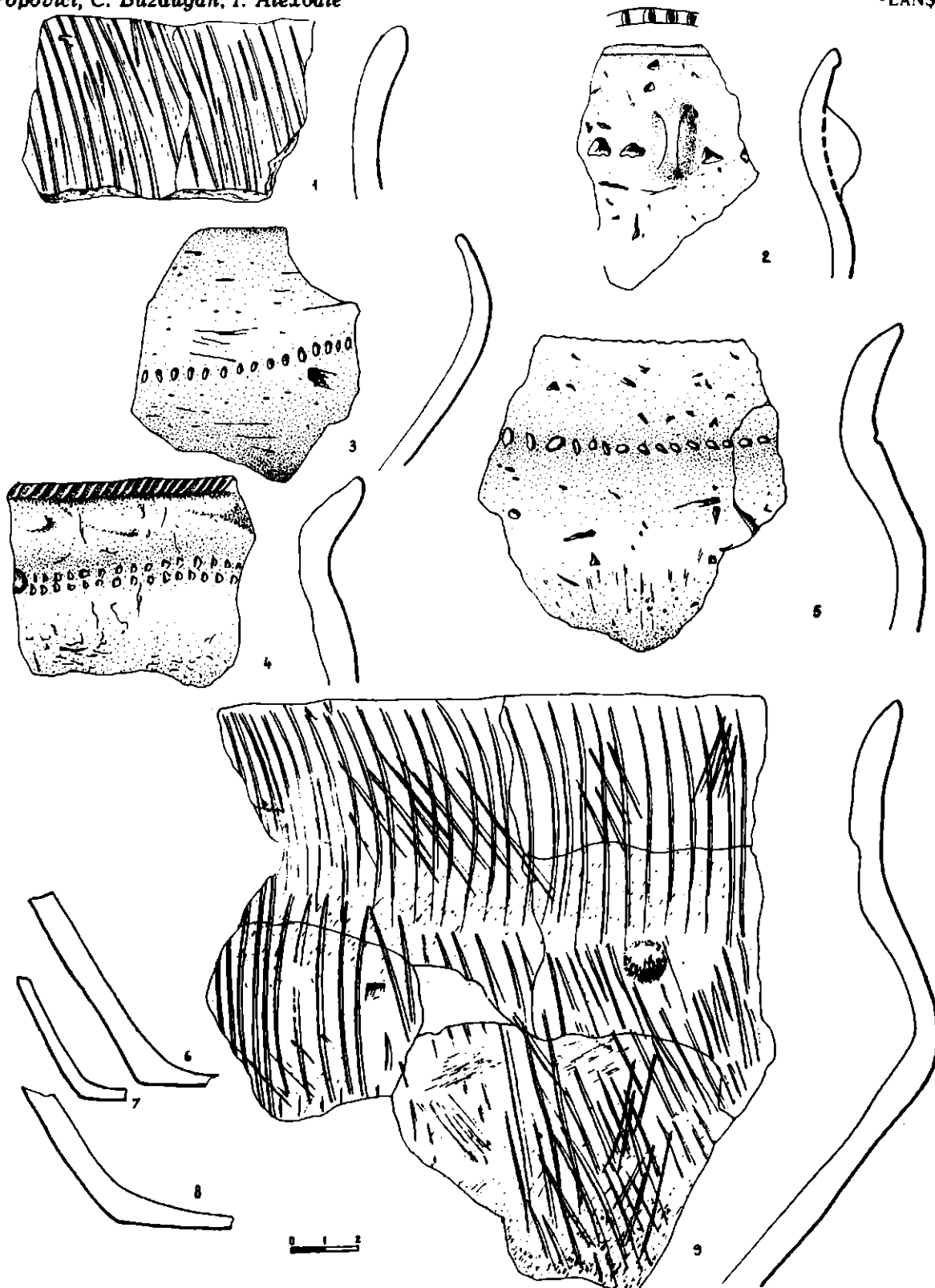
Pl. 24 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
1 — 5 — locuința nr. 2.

Pl. 24 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1 — 5 — dwelling no. 2.

Pl. 25 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1 — 13 — locuința nr. 3.

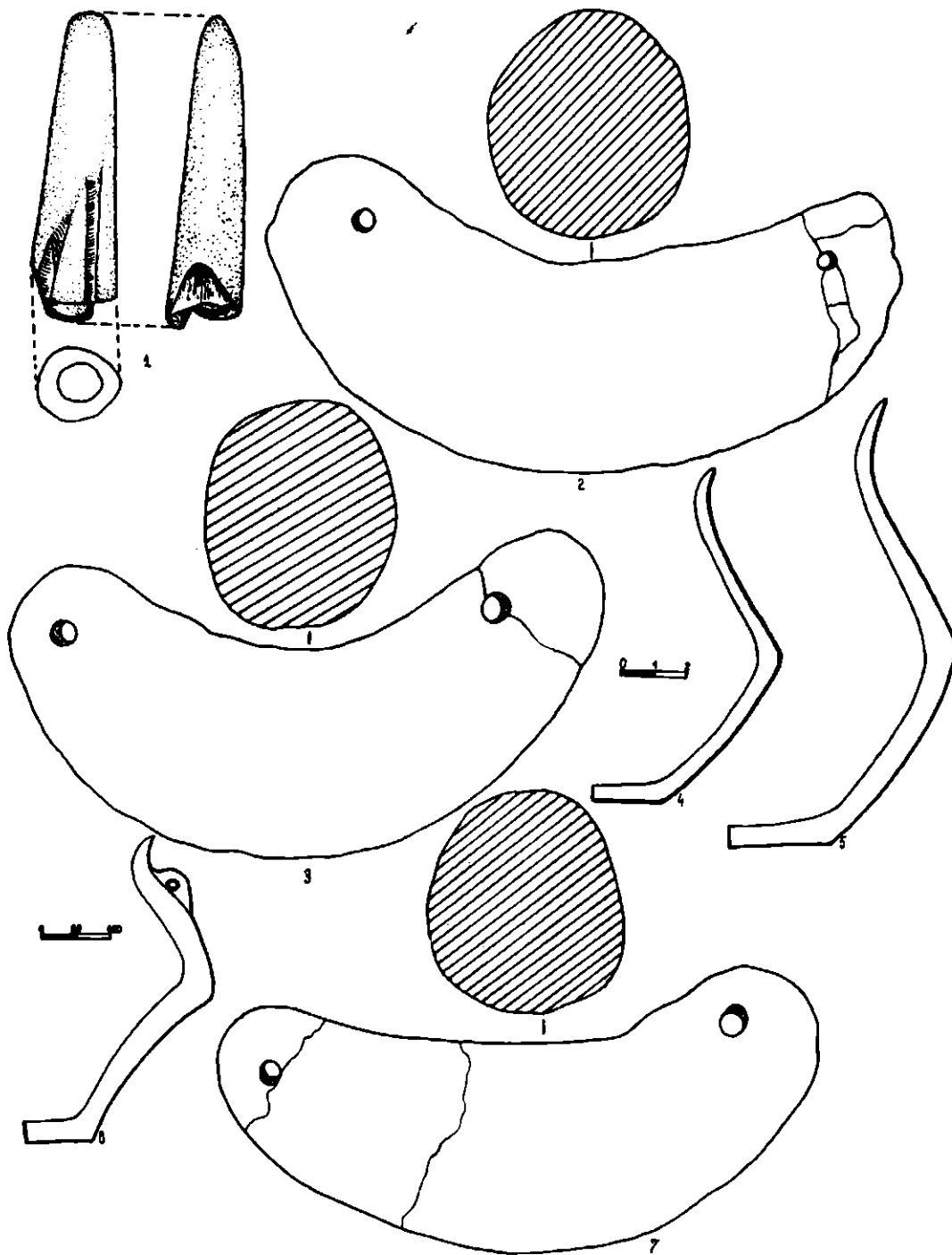
Pl. 25 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1 — 12 — dwelling no. 3.

Pl. 26 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
 Ceramics of „type C”.
 1 — 3 5. 7 — inside the layer 4, 6, 8, 9, — pit no. 12b.

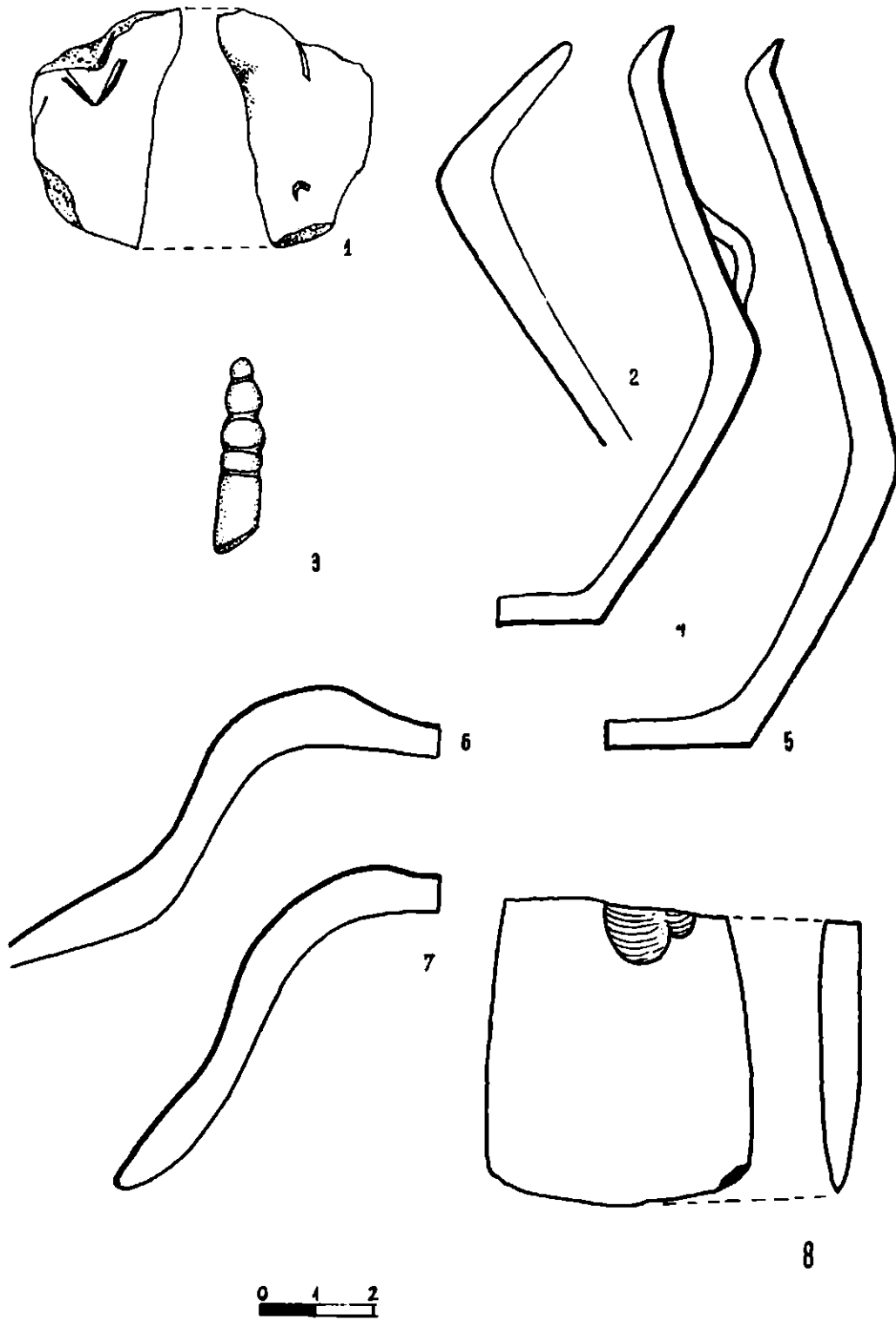
Pl. 26 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 Ceramică de „tip C”. 1 — 3, 5, 7, — în strat;
 4, 6, 8, 9 — groapa nr. 12 b.

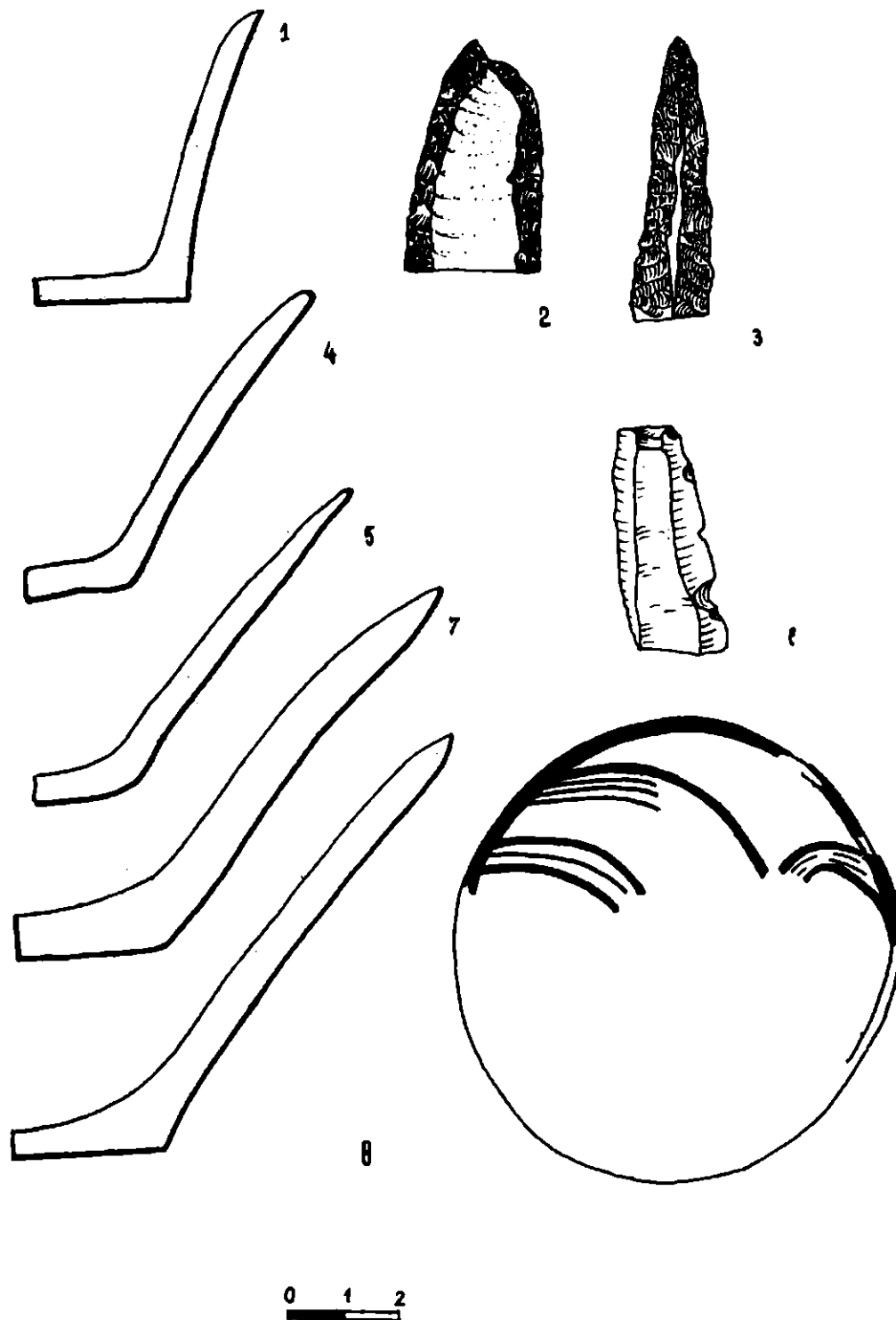
Pl. 27 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
1 — 7 — locuința nr. 2.

Pl. 27 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1 — 7 — dwelling no. 2.

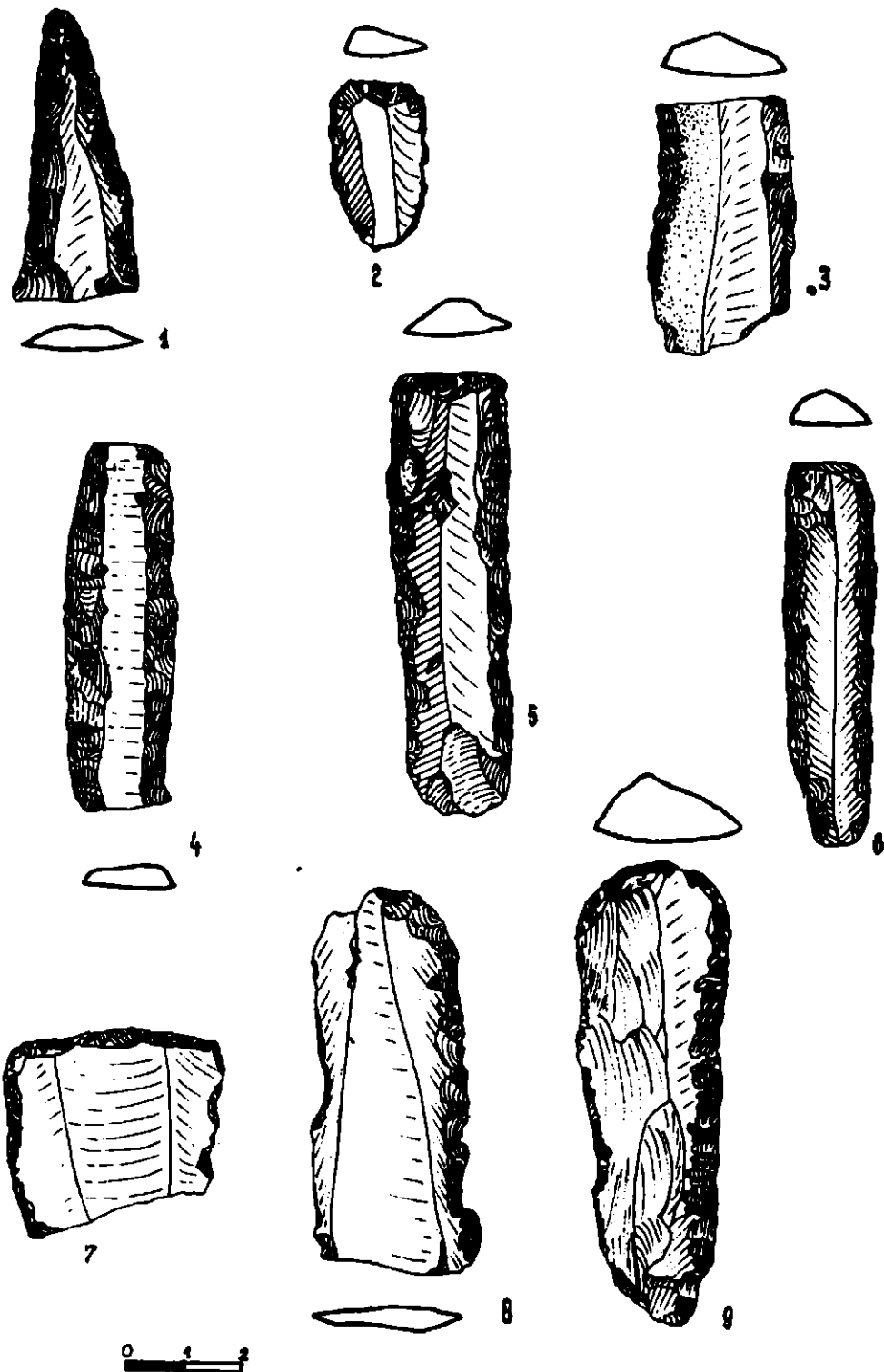
Pl. 28 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1, 2, 4 — 7 — locuința nr. 2
3 — locuința nr. 3; 8 s₁ — strat.

Pl. 28 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1, 2, 4, — 7 — dwelling no. 2;
3 — dwelling no. 3; 8 — s₁ — layer.

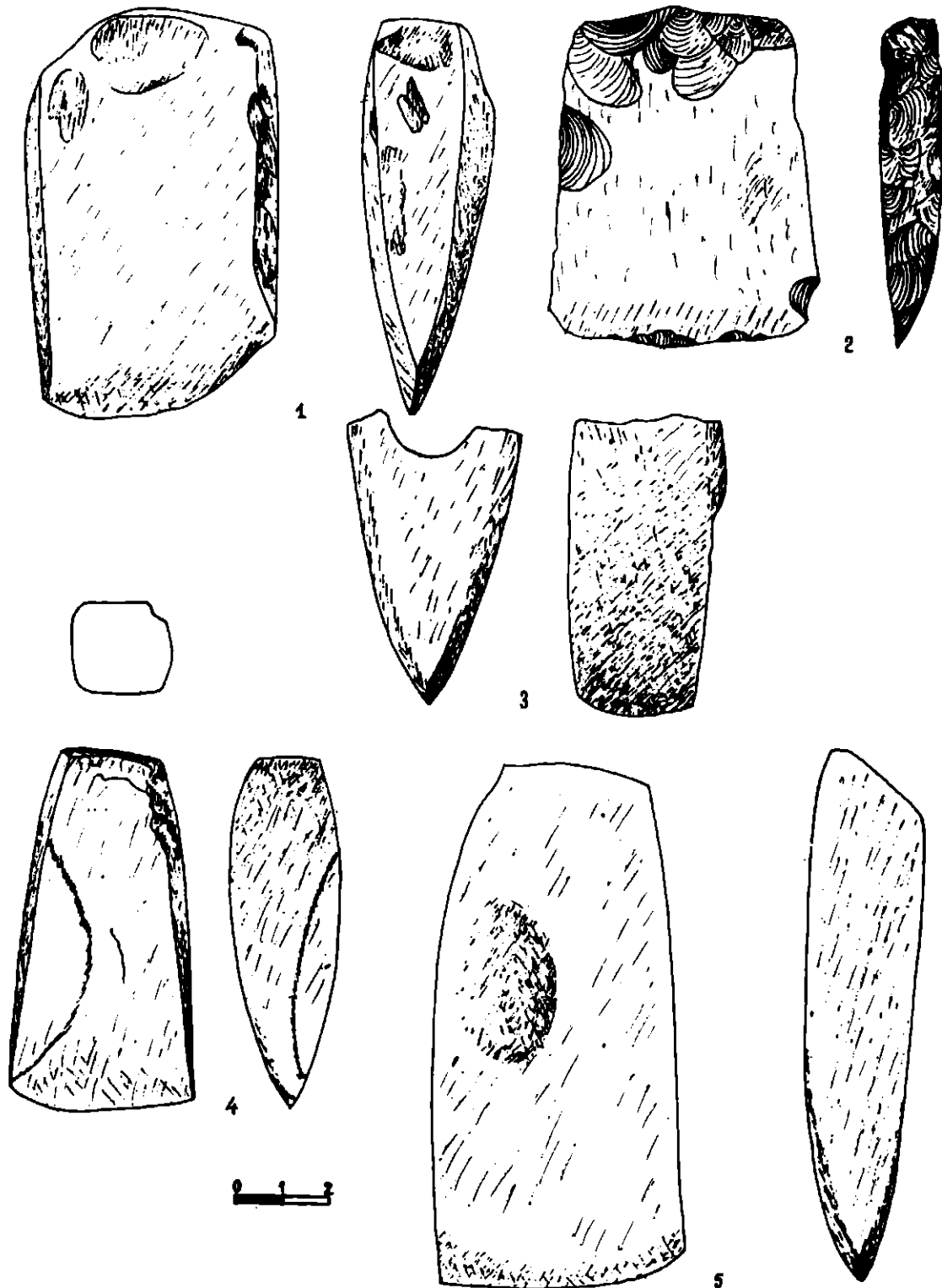
Pl. 29 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1, 3, — 8 — locuința nr. 2,
2 — locuința nr. 3.

Pl. 29 Roma, „Balta lui Ciobanu”
1, 3, — 8 dwelling no. 2,
2 — dwelling no. 3.

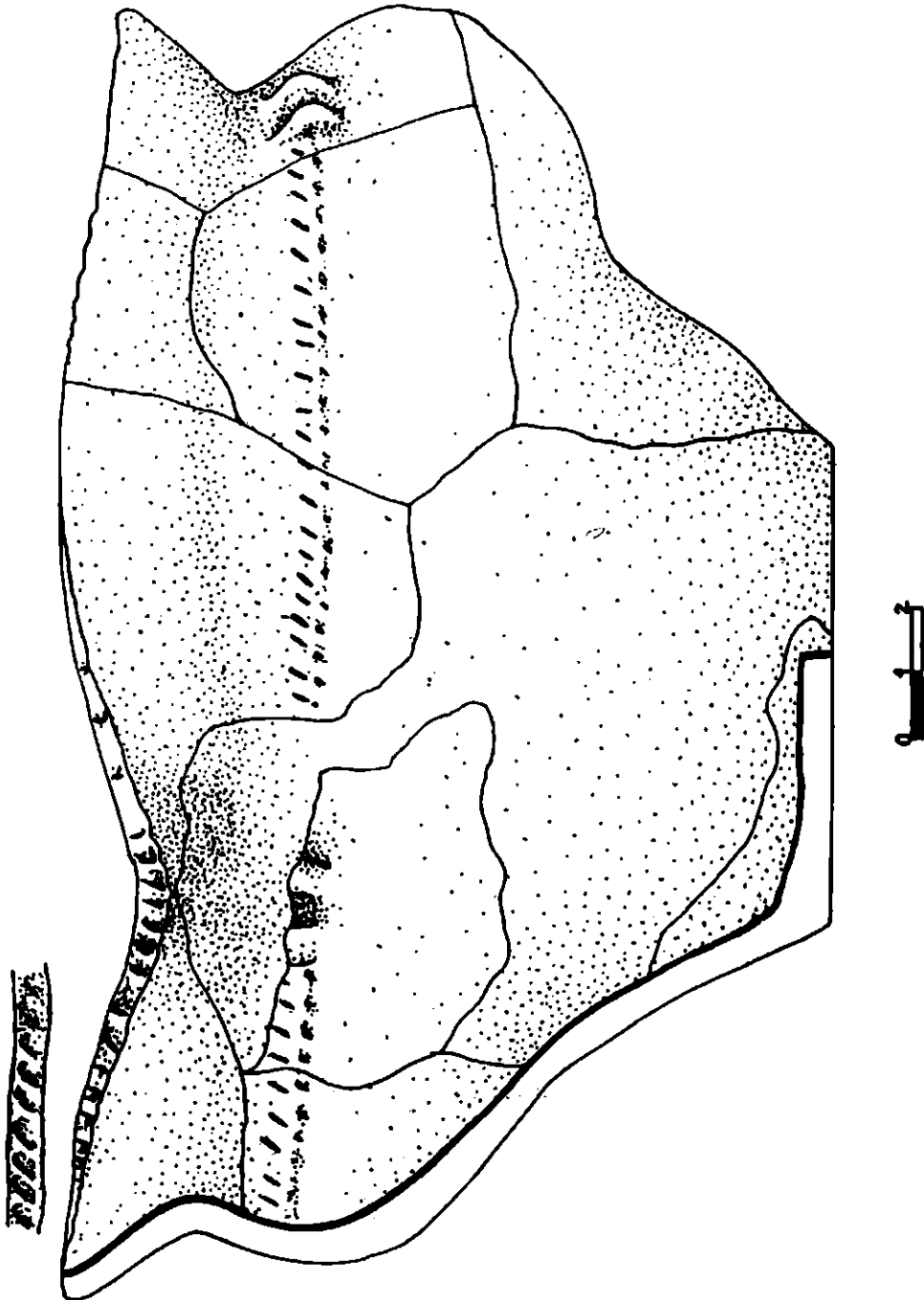
Pl. 30 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
 1, 4 — S, strat; 2, 6, 6 — groapa nr. 1;
 3, 7 — locuința nr. 7;
 5 — locuința nr. 4, 9 — groapa nr. 3.

Pl. 30 Roma, „Balta lui Ciobanu”, 1, 4 — SI, layer; 2, 6, 8 — pit no. 1;
 3, 7 — dwelling no. 7; 5 — dwelling no. 4, 9 — pit no. 3.

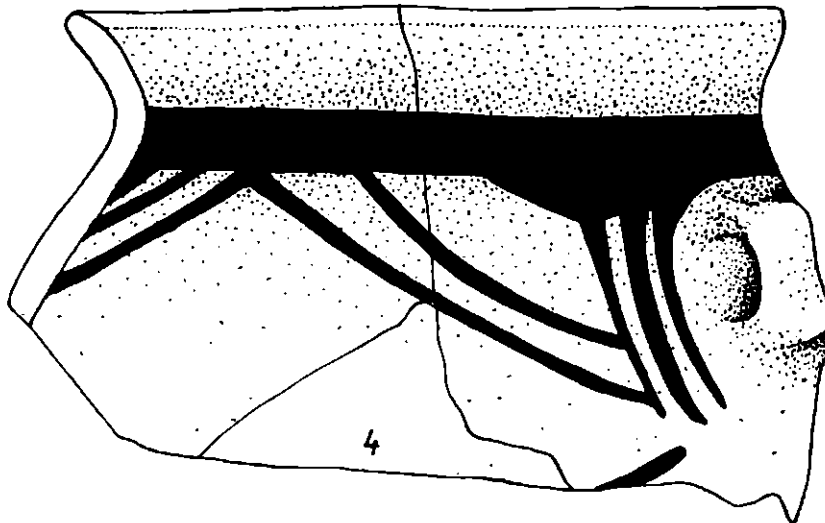
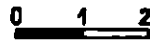
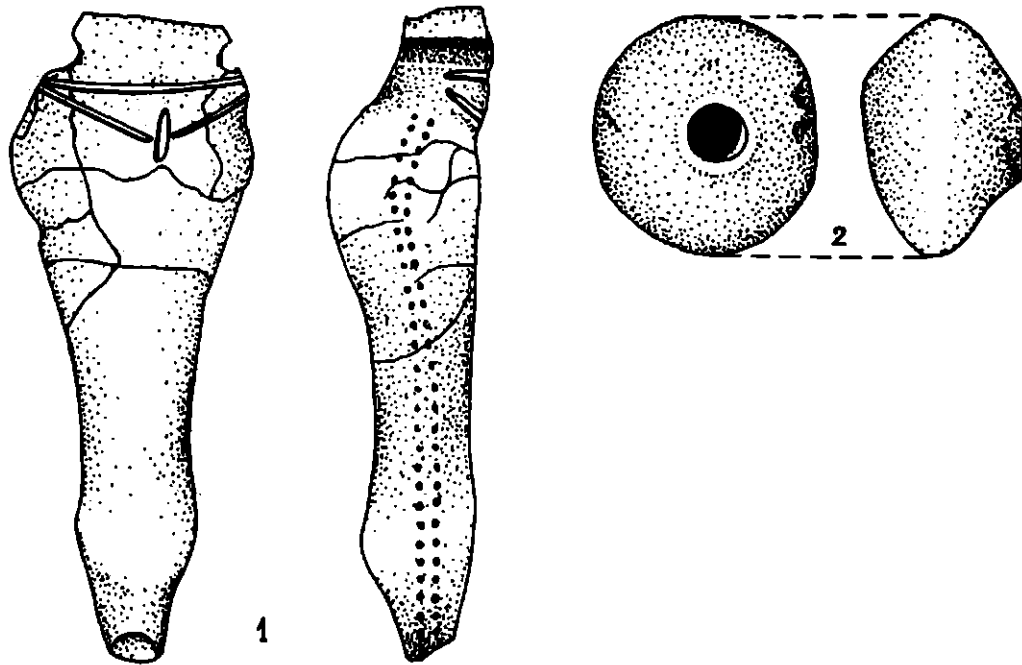
Pl. 31 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
 1, 2, 5 — groapa nr. 12b ;
 3 — groapa nr. 1 ; 4 — locuința nr. 4 :

Pl. 31 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 1, 2, 5 — pit no. 12 b ;
 3 — pit no. 1 ; 4 — dwelling no. 4.

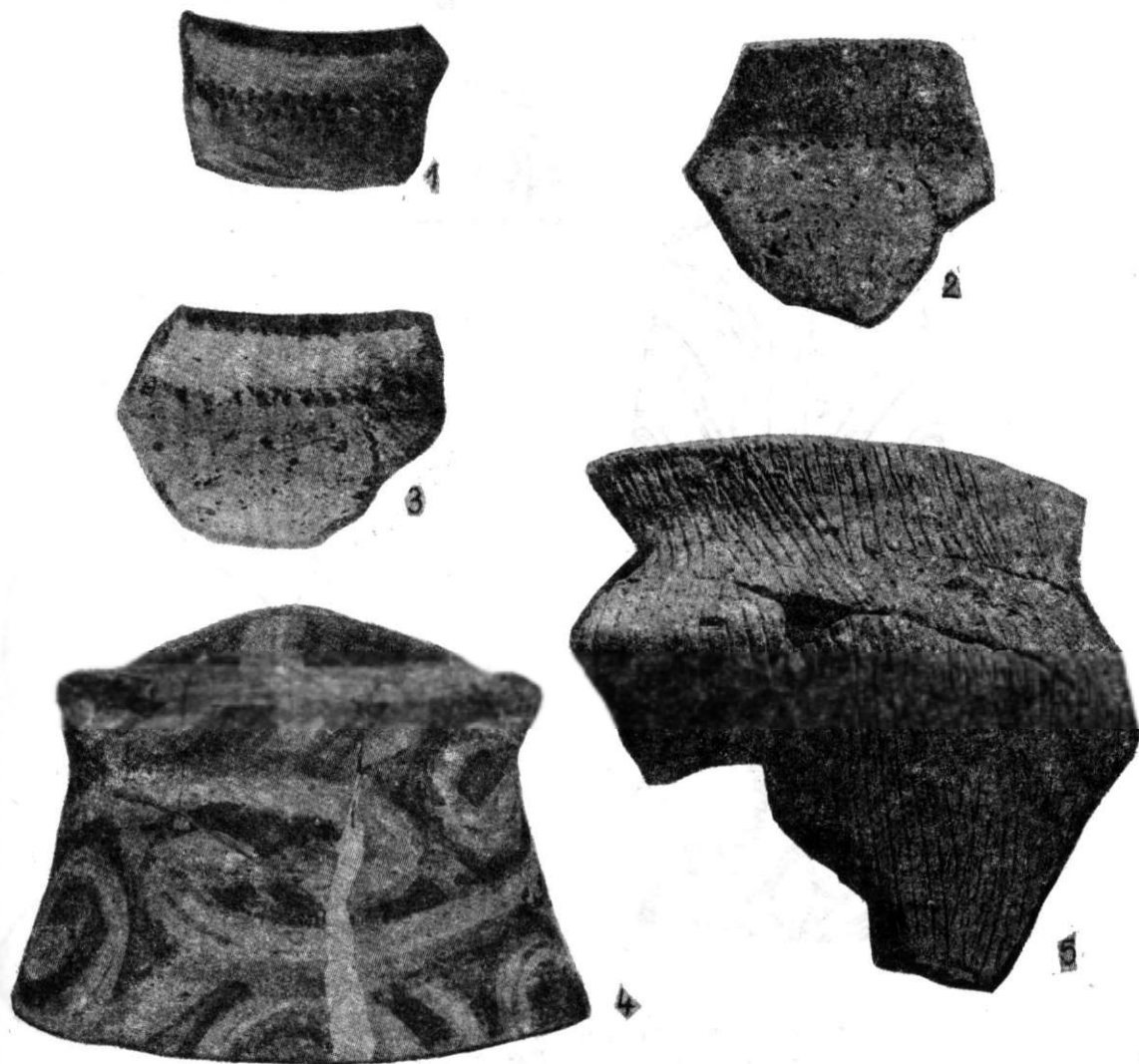
Pl. 32 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Ceramică de „tip C” — S, strat.

Pl. 32 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
Ceramics of „type C” — S₁, layer.

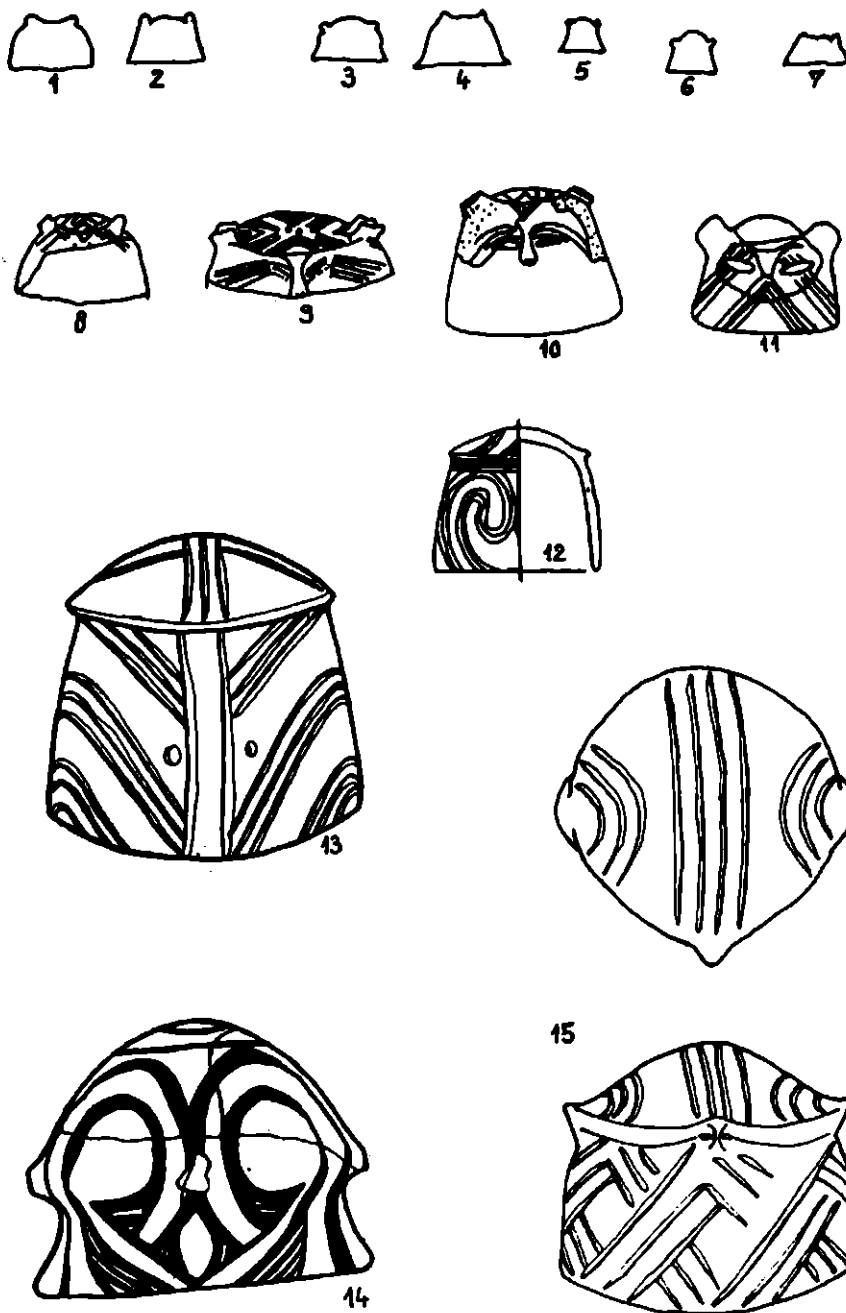
Pl. 33 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1 – 4 – locuința nr. 1.

Pl. 33 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1 – 4 – dwelling no. 1.

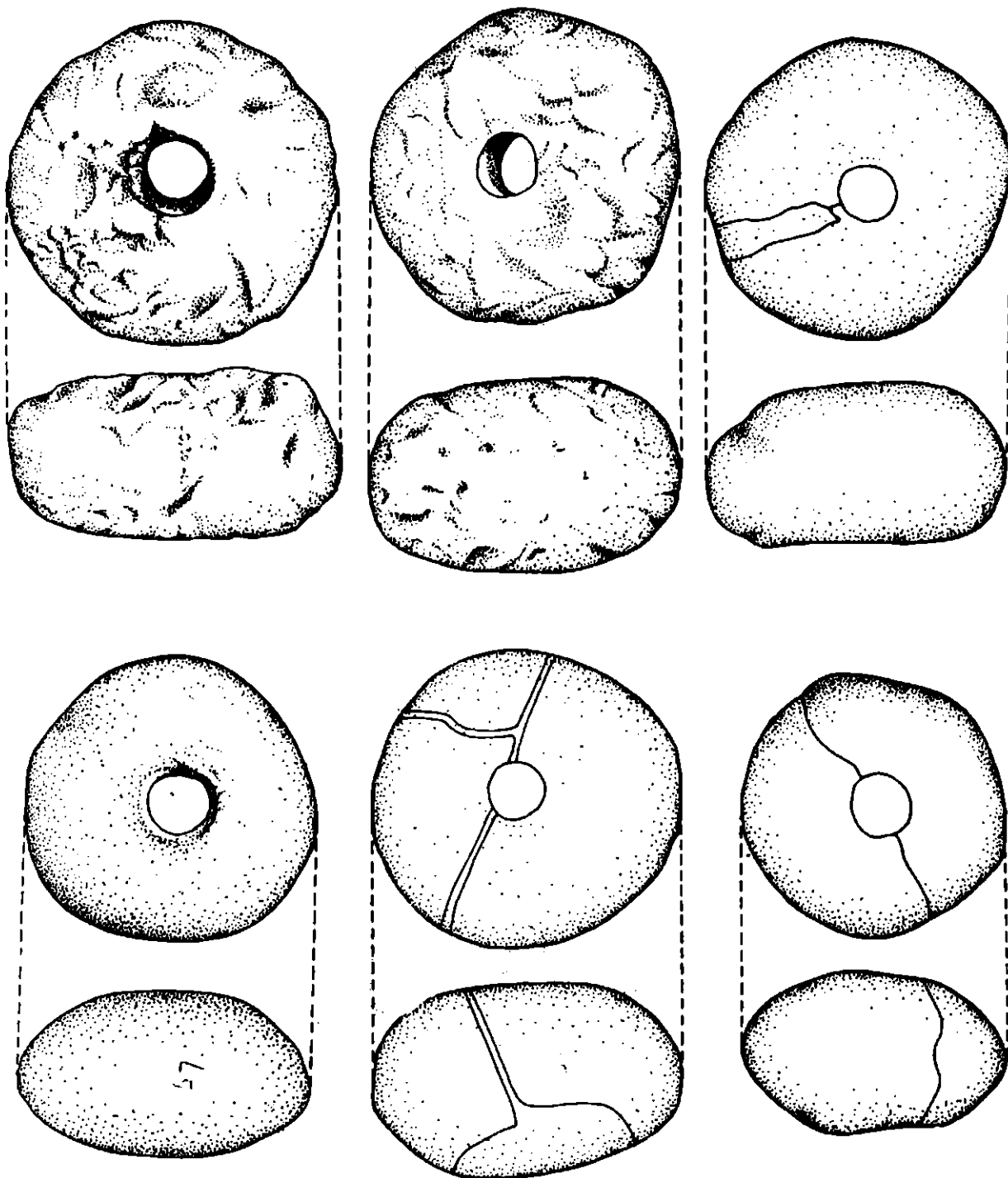
Pl. 34 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
1 — 3, 5 — fragmente ceramice de „tip C”,
4 — capac de la Drăgușeni (jud. Botoșani).

Pl. 34 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
1 — 3, 5 — pit sherds of „type C”,
4 — lid from Drăgușeni (Botoșani County).

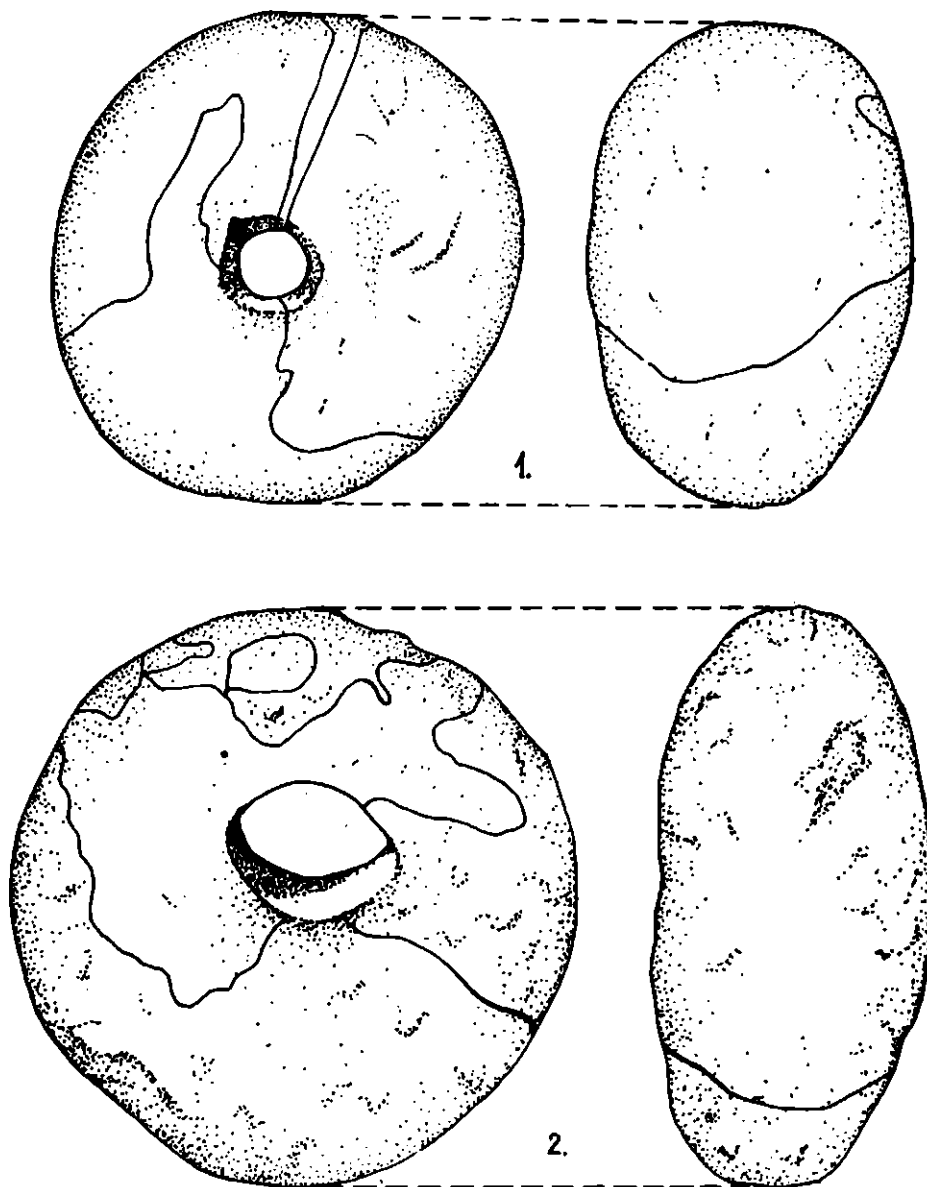
Pl. 35 1 - 2 - Brînzani III; 3 - Varvarovka VIII;
 4 - Vladimirovka; 5 - Rakoveț; 6 - Koșilovți
 7 - Vihvatînți; 8 - 11 - Parța; 12 - 13, 15 - Cultura Sava;
 14 - Rădulenii Vechi.
 (1 - 7 - după Eneolit S.S.S.R. 1982; 8 - 11 - după Gh. Lazarovici, 1979;
 12 - 13, 15 - după H. Tudorova, 1986;
 14 - după V. I. Marchevici, 1985).

Pl. 35 1 - 2 - Brînzani III; 3 - Varvarovka VIII;
 4 - Vladimirovka; 5 - Rakoveț; 6 - Koșilovți; 7 - Vihvatînți;
 8 - 11 - Parța; 12 - 13, 15 - Sava Culture; 14 - Rădulenii Vechi.
 (1 - 7 - from Eneolit SSSR, 1982; 8 - 11 - from Gh. Lazarovici,
 1979; 12 - 13, 15 - from H. Tudorova 1986; 14 - from V. I. Marchevici, 1985).

Pl. 36 Roma, „Balta lui Ciobanu”,
 1 – 3 – locuința nr. 2; 4 – groapa nr. 12 b;
 5 – 6 – locuința nr. 5.

Pl. 36 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
 1 – 3 – dwelling no. 2; 4 – pit no. 12 b,
 5 – 6 – dwelling no. 5.

Pl. 37 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1 – 2 – locuința nr. 5.

Pl. 37 Roma, „Balta lui Ciobanu”.
1 – 2 – dwelling no. 5.